

Nr 11.

Ankom till riksdagens kansli den 28 februari 1930 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion om upphävande av andra stycket i 18 kap. 13 § strafflagen.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 348, vilken behandlats av första lagutskottet, har herr *Spångberg* m. fl. hemställt, att riksdagen måtte besluta, att andra stycket i 18 kap. 13 § strafflagen skall utgå.

Beträffande de skäl motionärerna andragit till stöd för sin hemställan får utskottet hänvisa till motiveringen till en annan av samma motionärer inom andra kammaren väckt motion, nr 347, angående lagändringar, åsyftande att företagande av abort måtte bliva tillåtet, rörande vilken motion utskottet denna dag avgiver utlåtande, nr 12.

18 kap. 13 § strafflagen lydde ursprungligen så:

Sprider någon ut skrift, målning, teckning eller bild, som tukt och sedlighet sårar; straffes med böter eller fängelse i högst sex månader.

Lag samma vare, om man genom annan gärning sårar tukt och sedlighet, så att allmän förargelse eller fara för andras förförelse därav kommer.

Genom lagen den 10 juni 1910 om ändrad lydelse av 18 kap. 13 § strafflagen erhöll berörda lagrum följande lydelse:

Sprider någon ut skrift, målning, teckning eller bild, som tukt och sedlighet sårar; straffes med böter eller fängelse. Lag samma vare, om man genom annan gärning sårar tukt och sedlighet, så att allmän förargelse eller fara för andras förförelse därav kommer.

Där någon offentligen utställer eller förevisar föremål, som är avsett för otuktigt bruk eller till att förebygga följder av könsumgänge; eller i skrift, som han utsprider, eller eljest genom tillkännagivande för allmänheten till salu utbjuder eller själv eller genom annan till försäljning kringför dylika föremål; eller under sådana förhållanden, att allmän fara för andras förförelse därav kommer, vare sig muntligen eller genom utspridande av skrift söker förläda till användande av föremål, som nu sagts, eller meddelar anvisning om sättet för deras användande; varde, ändå att gärningen ej är sådan, som i 1 mom. sägs, dömd efter ty där stadgas.

Såsom framgår av en jämförelse mellan lagtexterna, bestod ändringen däri, att nuvarande 2 mom. infördes i lagrummet, att straffmaximum höjdes samt

*Den s. k.
preventiv-
lagen.*

att de båda moment, som paragraferna ursprungligen bildade, sammanfördes till 1 mom.

Frånsett en år 1911 vidtagen ändring av 1 mom., genom vilken ändring straffbelades även saluhållande eller utbudande av sedlighetssårande skrift etc., har paragrafen bibehållits oförändrad.

Genom en år 1912 definitivt antagen ändring i tryckfrihetsförordningen bragtes dess föreskrifter på ifrågavarande område i överensstämmelse med 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen.

Enligt sistberörda lagrum, den s. k. preventivlagen, äro två grupper av förfaranden straffbelagda, även om de *icke såra tukt och sedlighet*.

Den första av dessa grupper omfattar vissa gärningar, som beläggas med straff, *oberoende av om de framkalla fara för andras förförelse*. Till denna grupp hänföras *dels* offentligt utställande eller förevisande av föremål, avsedda för otuktigt bruk eller till att förebygga följder av könsumgänge, *dels* utbudande till salu av sådana föremål genom utspridande av skrift eller annat tillkännagivande för allmänheten, *och dels* kringförande till försäljning av dylika föremål.

Den andra av ifrågavarande grupper omfattar handlingar, vilka för sin straffbarhet förutsätta, att de begås under sådana förhållanden, att *allmän fara för andras förförelse därav kommer*. Hit räknas försök att förleda till användande av dylika föremål och meddelande av anvisning om sättet för deras användande, vare sig muntligen eller genom utspridande av skrift; någon fordran på handlingens offentlighet är ej uppställd.

Ehuru förevarande stadgande huvudsakligen torde åsyfta ett motverkande av vissa förfaranden, avsedda att förebygga befruktning, är det dock så avfattat, att det riktar sig även mot åtgärder till skydd för smittas överförande vid könsumgänge.

Lagrummet avser endast »föremål». Utanför dess tillämpning falla därför sådana antikonceptionella medel och metoder, i vilka icke ingår användandet av »föremål», avsett att förebygga följder av könsumgänge.

Lagrummet omfattar vidare icke alla de medel till motarbetande av könsjukdomar, vilka pläga sammanfattas under benämningen »den personliga profylaxen», utan endast de mekaniskt verkande föremålen; däremot torde straffbestämmelsen icke äga tillämplighet å de desinfekterande — kemiskt verkande — medlen och metoderna.

Förrarbetena till preventivlagen.

Av förrarbetena till ifrågavarande lagstiftning framgår, att närmaste orsaken till dess tillkomst var det förhållandet, att vid ifrågavarande tid särskilt inom huvudstaden uppstått en livlig propaganda med syfte att inom vidsträckt kretsar utbreda kännedom om s. k. preventiva medel och mana till deras användning. Då denna propaganda ansågs innebära en allvarlig fara för ungdomens förförelse, utarbetades i början av år 1910 inom justitiedepartementet ett förslag till lag om ändrad lydelse av 18 kap. 13 § strafflagen. Enligt detta förslag hade åt paragrafens andra stycke givits ett innehåll som i stort sett motsvarade den lydelse lagrummet sedermera erhöll. Dock företedde förslaget

bland annat den avvikelser från lagrummets nu gällande lydelse, att förslaget icke upptog fara för andras förförelse såsom en förutsättning för inträde av straffbarhet för den som sökte förleda till användande av föremålen eller meddelade anvisning om sättet för deras användande.

Vid ärendets behandling i statsrådet den 29 april 1910 anförde föredragande departementschefen efter att hava lämnat en redogörelse för de uti 18 kap. 13 § strafflagen enligt dess då gällande lydelse givna bestämmelserna:

Departementschefen
den 29 april
1910.

»Visserligen torde det icke lida något tvivel, att offentligt föredrag om preventiva medel, särskilt om det hålles inför en okritisk publik och innefattar öppen eller förtäckt uppmaning till deras användande, kan träffas av den angivna lagbestämmelsen och sålunda redan nu bliva bestraffat. Men möjligt är ock, att föredrag med liknande innehåll kan klädas i den försiktiga form, att det faller utom de för straffbarhet nu i lag uppdragna gränser, även om faran för att andra därav förledas till sedeslöshet må vara än så stor. Vidare torde ett utbudande till salu av preventiva medel, deras utställande för allmänheten och annonsering därom endast sällan ske på sådant sätt, att ansvar därför kan enligt gällande lag ifrågakomma. Men även ett dylikt offentligt utbudande innefattar otvivelaktigt en fara för andras förförelse, som icke bör lämnas ur sikte och som tvivelsutan är stor nog för att gälla såsom grund för ett med straffhot förenat förbud mot dylikt offentligt salubjudande eller utställande.»

Departementschefen hemställde vidare, att då den mening icke torde sakna anhängare, att en lagstiftning av ifrågavarande beskaffenhet skulle kunna medföra fara för ökad utbredning av smittsamma könssjukdomar, medicinalstyrelsen ävensom den av Kungl. Maj:t tillsatta kommitté för avgivande av utlåtande och förslag rörande åtgärder för motarbetande av de smittsamma könssjukdomarnas spridning, den s. k. reglementeringskommittén, måtte anbefallas att skyndsammast avgiva utlåtande över förslaget.

Uti med anledning härav infordrat utlåtande anförde medicinalstyrelsen, bland annat:

Medicinalstyrelsen.

»I fråga om förhindrande av smittas spridning med tillhjälp av så kallade preventivmedel behöver man tänka endast på de veneriska sjukdomarna och bland dem huvudsakligen på syfilis och gonorrhé, vilka genom sina följder kunna bliva ödeläggande för den enskilde och för familjen. Tvenne synpunkter kunna därvid komma under övertägande: den ena, förhindrande av sjukdomsämnetts överförande från individ till individ, den andra, förekommande av befruktning vid könsumgänge i fall, då kvinnan lider av syfilis i sådant stadium, att den med sannolikhet kan övergå på fostret och göra detta sjukt ända från födelsen.

Vidkommande den förra synpunkten lära i de allra flesta fall endast sådana preventivmedel komma i betraktande, som äro beräknade för män. Ehuru användandet av dylika medel alldeles icke förlänar något säkert skydd mot smitta, vill medicinalstyrelsen icke förneka, att det medför en relativ trygghet vid orent könsumgänge. Men å andra sidan vill det synas styrelsen uppenbart, att ett allmänt och ohöljt utbudande av slika ting skulle till otukt förleda talrika ungdomar, som eljest av fruktan för smitta skulle därifrån avhållas; och de förleddes antal skulle stiga i samma mån, som känslan för tukt och sedlighet dels förslappades av en propaganda och en upplysningsverksamhet, sådana som man på sista tiden fått bevittna här i huvudstaden, dels ock efterträddes av den rå-

het i sinnet, som själva användandet av de preventiva medlen är ägnat att alstra. Framför allt vore sexuella utsvävningar i ökat omfång att befara i större städer, å garnisonsorter och annorstädes, där mycken manlig ungdom är hopad.

Då härigenom antalet smittomöjligheter skulle ökas, då, såsom förut sagts och även framhållits av Dermatologiska sällskapet i Stockholm uti dess (här bifogade) flygblad 'Om de smittosamma könssjukdomarna', de preventiva medlen icke medföra något säkert skydd mot smitta vid könsumgänge, och då därtill dylika medel lätteligen kunna av den oerfarne, trots givna anvisningar, anbringas så, att de icke förläna något skydd alls, anser medicinalstyrelsen — ehuru väl några säkra beräkningar icke kunna göras i detta avseende — att vinsten av de preventiva medlens bruk av nämnda anledningar kan neutraliseras, ja, att rent utav de smittosamma könssjukdomarna kunna vinna ökad spridning.

Från ifrågavarande medels förmåga att skydda mot överförande av smittosamma könssjukdomar torde alltså skäl ej kunna hämtas för ett underlåtande av lagstiftningsåtgärder till förhindrande av medlens offentliga utbudande och kringförande till försäljning.

Vad därefter angår den andra av ovan angivna synpunkter eller förebyggandet av syfilitiska barns födande till världen, förutsätta åtgärderna i detta syfte, för så vitt de stöda sig på användning av preventiva medel, ett fullt målmedvetet uppsåt och detta kan vara av den art, att det förtjänar respekteras. Men i sådana fall torde väl i regel läkares råd inhämtas, och tillkommer det då läkaren att pröva och råda efter samvete och den medicinska vetenskapens lärör.

Med avseende på lagförslagets formulering vill medicinalstyrelsen endast framhålla vikten av, att denna bliver så tydlig, att ingen tvekan kan uppstå om lärarnas vid de medicinska läroverken rätt att vid sin undervisning beröra även frågor om de preventiva medlen.

På grund av det anförda får medicinalstyrelsen uttala den mening, att de så kallade preventiva medlens roll såsom skydd mot smittosamma könssjukdomar icke är av den betydelse, att hänsynen därtill bör ställa sig hindrande i vägen för stiftande av den lag, som i det till styrelsens utlåtande remitterade förslaget åsyftas.»

Reglemen-
teringskom-
mittén.

Den förutnämnda kommittén anförde i avgivet utlåtande, såvitt nu är ifråga: »Vissa slag av de s. k. preventivmedlen hava, ehuru stundom opåtlitliga, visat sig äga värde för förhindrande av smittosamma könssjukdomars överförande. Den nu pågående propagandan för dessa medel syftar emellertid till något helt annat och vida mera än till förekommande av sjukdomstillstånd eller förhindrande av sjukliga anlags överförande. Den utgör en så uppenbar fara för ungdomens förförelse och måste verka i så hög grad undergrävande på allmän tukt och sedlighet, att i jämförelse därmed den betydelse, som nämnda medel kunna äga till förebyggande av sjukdomars spridning, får betraktas såsom underordnad. En lagstiftning till stävjande av denna propaganda anser kommittén därför vara önskvärd.

Tydligt är emellertid, att en sådan lagstiftning erbjuder stora svårigheter. Sålunda torde näppeligen ett lagbud av den nu ifrågasatta lydelsen vara tillfyllest för att i den med förslaget åsyftade omfattningen kunna stävja nämnda propaganda. Under begreppet 'offentligen' torde nämligen icke kunna hänföras hållande av föredrag eller diskussioner inom föreningar och sällskap, varigenom kännedom om dessa medels användning lätteligen kan spridas i lika stor utsträckning som medelst offentliga möten. Ej heller skulle en så avfattad lagbestämmelse utgöra hinder för försäljare av ifrågavarande föremål att medelst postledes eller på annat sätt till hemmen spridda reklamkort salubjuda dem.

Medan den förra synpunkten är beaktad i den norska lagstiftningen, är den senare tillgodosedd i den danska.

Vid avfattandet av ett lagbud på detta område är det enligt kommitténs mening angeläget, att därvid icke lägges hinder i vägen för en fullt objektiv, i icke otuktigt syfte lämnad redogörelse för dessa medel, t. ex. i en historisk, nationalekonomisk eller medicinsk framställning vare sig i skrift eller offentligt föredrag. Med hänsyn härtill torde en omredigering av förslagets senare del vara av nöden.»

En ledamot av kommittén var av skiljaktig mening och anförde:

»I allt väsentligt instämmande i ovanstående, anser jag likväl, att motverkandet av de s. k. preventiv-medlens missbruk ej kan på annat sätt effektivt och inom vederbörliga gränser genomföras, än att de inrangeras bland varor, som endast vid apotek och mot legitimerad läkares recept kunna erhållas.

Jag hemställer med anledning härav, att en bestämmelse härom kommer till stånd, vilken bestämmelse inom rimlighetens gränser torde komma att utgöra ett skydd såväl för den av vetenskapsman meddelade undervisningen som ock för den legitimerade läkares ordination av dylika skyddsmedel.»

Då förslaget, som, sedan berörda yttranden inkommit, överlämnats till lag-^{Lagrådet den} rådet för granskning, den 18 maj 1910 av lagrådet företogs till slutlig behandling, förenade sig justitieråden friherre *Marks von Württemberg* och *Petrén* samt regeringsrådet *Wall* om följande yttrande:

»Den propaganda för s. k. preventivmedel, som under senaste tiden förekommit här i landet, har från ett visst håll bedrivits under sådana former, att den otvivelaktigt medfört stor fara för ungdomens sedliga förvildning. Inför stora skaror av män eller kvinnor hava ifråga om dessa medel hållits föredrag, i vilka det ömtåliga ämnet behandlats på ett sätt, som varit i hög grad anstötligt och ägnat att hos de mindre kritiska åhörarna utbreda en lättsinnig och ansvarslös åskådning i fråga om de för individerna såväl som för samhället betydelsefulla sexuella problemen och därmed sammanhängande ämnen.

Det är under dylika omständigheter förklarligt, om hos mången väckts tankar på ett ingripande från lagstiftningens sida i syfte att stävja eller förhindra nämnda propaganda, och om dessa tankar tagit form i ett förslag, sådant som det nu föreliggande.

Innan en lagstiftningsåtgärd av ifrågavarande art kommer till stånd, bör emellertid noga tillses, såväl huruvida den är ägnad att leda till det åsyftade målet, som ock huruvida den icke tilläventyrs är förenad med vådor och olägenheter, vilka mer än uppväga de fördelar man tror sig uppnå. En undersökning härav är desto mera angelägen, som förslaget tillkommit i anledning av ett individuellt, nyss inträffat fall och under det omedelbara intrycket av den stämning det framkallat.

Förslagets viktigaste bestämmelse är den, som riktar sig mot offentliga, i tal och skrift förekommande yttranden, vilka åsyfta förledande till bruk av preventiva medel eller innefatta meddelande av anvisning i fråga om deras begagnande.

Medan enligt gällande lydelse av 18 kap. 13 § strafflagen sådana yttranden kunna straffas allenast i händelse de sära tukt och sedlighet, så att allmän förfärdelse eller fara för andras förförelse därav kommer, skola de, enligt vad i förslaget uttalas, beläggas med straff även när de ej kunna anses i nyssnämnda mening sårande för tukt och sedlighet.

Härvid är dock att märka hurusom den föreslagna bestämmelsen icke skulle kunna erhålla tillämpning å yttranden i tryckt skrift. I avseende å dessa måste

nämligen tills vidare tillämpas tryckfrihetsförordningens bestämmelser, enligt vilka för straffbarhet erfordras, att tukt och sedlighet såras. Det torde visserligen få antagas vara äsyftat, att tryckfrihetsförordningen framdeles skulle uti ifrågavarande hänseende bringas till överensstämmelse med den nu föreslagna lydelsen av 18 kap. 13 § strafflagen; men även om en dylik grundlagsändring skulle efter någon tid komma till stånd, måste det betraktas såsom i viss mån oegentligt och menligt för lagens helgd, att under mellantiden yttrandes av här förutsatta art ansåges tillåtna där de spredes i tryck, men straffades när de förekomme i muntlig framställning.

Långt viktigare äro emellertid de principiella betänkligheter, som låta sig anföra mot att över huvud belägga med straff sådana framställningar rörande preventivmedel, som icke i strafflagens mening såra tukt och sedlighet. Det borde knappt behöva framhållas, att spörsmålet härom ingalunda sammanfaller med frågan om dessa medels skadlighet ur samhällets synpunkt. Det betraktas i vår tid icke såsom en statens sak att undertrycka varje mening, vars spridande anses stå i strid med samhällets bästa. Historiens lärdomar hava tillräckligt ådagalagt de sorgliga konsekvenserna av en sådan uppfattning rörande samhällsmaktens uppgift. I varje tidevarv, men framför allt i en brytningstid sådan som den nuvarande, måste det inträffa, att uppfattningen om vad som länder till enskilt och allmänt väl till den grad skiftar, att meningar, som omfattas av vissa samhällsmedlemmar eller samhällsgrupper, av andra betraktas såsom i högsta grad fördärvliga. Skulle dessa meningar taga sig uttryck i handlingar, som staten ansett sig kunna och böra i lag förbjuda, eller i uppeggande till dylika handlingar, måste samhället, så vida det skall fylla sin uppgift att upprätthålla rättstillståndet, inskrida med straff eller andra tvångsmedel. Men i övrigt bör enligt nutida, på dyrköpt erfarenhet grundad uppfattning staten i det längsta möjliga avhålla sig från ingripande mot den, som på ett till formen oantastligt sätt vill verka för sina meningars spridande eller genomförande. Från en dylik utgångspunkt kan det icke vara riktigt att genom straffbud söka fullständigt utesluta preventivmedlen från den offentliga diskussionens område. Envar, som i någon mån sysselsatt sig med de nationalekonomiska befolkningsspörsmålen och därmed sammanhängande sociala frågor, vet, att spörsmålet om önskvärdheten av folkökning ingalunda hör till de samhällsproblem, som en gång för alla vunnit en enkel, oemotsäglich lösning; och skulle han hava bildat sig en än så bestämd mening rörande de ekonomiska, sociala eller politiska vådorna av nativitetsens avsiktliga begränsande, så vore därifrån ett stort och måhända ödesdigert steg till den ståndpunkten, att varje offentligt uttalande till förmån för preventivmedel borde förbjudas och straffas.

Ett sådant undertryckande ifrågasättes näppeligen i avseende å andra läror, som stå i skarp motsats med de bestämmandes uppfattning om det allmänna bästa. Den, som t. ex. anser ett fullständigt förverkligande av socialismens principer innebära en olycka för samhället och mänskligheten, finner det ej gärna möjligt eller önskvärt att med tvångsmedel inskrida mot de socialistiska lärornas förkunnande, ehuru det måste vara honom klart, att deras allmännare spridande kan medföra stor fara för det samhälle, som hans övertygelse bjuder honom att försvara. Den, som i religionen eller dess bestående former ser ett oundgängligt villkor för samhällets och dess medlemmars andliga hälsa och välfärd, eller som i varje fall bekymras över den andliga och sedliga rotlöshet, vartill ett hastigt och hänsynslöst undanträngande av den hävdvunna religiösa uppfattningen kan giva upphov, lärer knappast tänka sig möjligheten av något lagens inskridande mot den, som, utan att göra sig skyldig till gäckeri eller smädelse, angriper religionen eller vissa tros läror. Och den, som tror ett fullständigt rusdrycksförbud vara nödvändigt för folkets räddande från under-

gång, lärer väl ej sträcka sina önskingar därhän att, sedan förbudet genomförts, varje meningsyttring rörande olägenheter, som det ansåges medföra, skulle förbjudas och straffas.

Det erkännande av yttrandefriheten, vartill samhället sålunda nått fram, hämtar sitt berättigande ur flere särskilda förhållanden. Viktigare än något annat är måhända det faktum, att ett genomförande av grundsatsen om samhällets befogenhet och plikt att söka undertrycka villomeningar visat sig i många fall leda till de mest beklagansvärda misstag. Till den nuvarande samhällsordningens förtjänster torde det böra räknas, att den, i känslan av att de fördelar, yttrandefriheten ur nämnda och andra synpunkter medför, överväga olägenheterna, vetat att i det stora hela hålla yttranderätten i helgd, även när såsom i förevarande fall frestelse till dess inskränkande legat nära till hands. Andra samhällsformer kunna måhända medföra ett återfall i forna tiders tvång; men att för närvarande inskränka möjligheten av det meningsutbyte, som ledes av allvarliga bevekelsegrunder, synes ej utan tvingande skäl kunna förordas.

Att vidare ingå på hithörande principspörsmål kan nu ej ifrågakomma. Dock torde det vara på sin plats att här framhålla, hurusom i våra dagars samhälle lagens helgd lätt kan komma att lida, om lagstiftningen börjar anlitas för undertryckande av meningar, som ej innefatta kränkning av någons rätt eller uppeggande till otillåtna handlingar eller till ett tygellöst levnadssätt men likväl av flertalet anses samhällsfarliga. Redan ett första steg på denna väg kan ur nämnda synpunkt vara betänkligt, och skulle det, såsom lätt kan befaras, komma att följas av andra försök att låta lagens maktspråk träda i stället för upplysningar och andlig fostran, är det fara värt, att lagens auktoritet, som i våra dagar behöver i högsta möjliga grad upprätthållas, komme att väsentligen försvagas.

Måhända ville man mot det nu anförda invända, att, när det gäller frågan om yttrandefrihetens gränser, de sexuella spörsmålen intaga en särställning, som påkallar mera vittgående begränsning av yttranderätten än på andra områden bör ifrågakomma. Sant är, att när gällande strafflag likasom främmande lagar med straff belägger uttalanden, som sära tukt och sedlighet och kunna leda till andras förförelse, detta innebär, att även ett i och för sig icke osedligt uttalande kan bli straffbart med hänsyn till de förhållanden, varunder det framförts. Att sålunda bestraffa en framställning av de preventiva medlen, vilken, ehuru möjligen fri från otuktigt syfte, dock med hänsyn till de omständigheter, varunder den förekommit, är att anse såsom sårande för tukt och sedlighet, lär ej heller kunna utgöra något obehörigt ingrepp i yttranderätten. Men en annan sak är att av hänsyn till den allmänna sedligheten förbjuda även en taktfull, allvarlig och tydligen från varje otuktigt syfte fri framställning rörande lämpligheten av preventivmedels användande under vissa omständigheter. Den fara för utbredande av osedlighet eller för nativitetens avtagande, som kan vara förenad även med en sådan framställning, må — om den ock från en del håll överdrives — dock ej förnekas eller underskattas. Men den hör till de vådor, som ej lämpligen kunna på lagstiftningens väg förekommas, utan för vilkas motverkande andra medel böra tagas i anspråk.

För att bedöma lämpligheten av ett absolut förbud mot preventivmedlens offentliga förordande eller beskrivande är det av nöden att göra sig redo för alla de konsekvenser ett dylikt förbud medför. Dessa hava i viss mån påpekats i de utlåtanden, som redan avgivits över förslaget. I medicinalstyrelsens utlåtande har ur medicinsk synpunkt erinrats, att fall förekomma, där användandet av preventivmedel sker i ett syfte, som förtjänar respekteras, samt att inskränkning ej borde göras i de vid medicinska läroverk anställda lärarnes rätt att vid sin undervisning beröra även frågor om de preventiva medlen.

Och i ett annat utlåtande har framhållits angelägenheten av att hinder icke läggas i vägen för en fullt objektiv, i icke otuktigt syfte lämnad redogörelse för dessa medel, t. ex. i en historisk, nationalekonomisk eller medicinsk framställning, vare sig i skrift eller offentligt föredrag. Befogenheten av dessa erinringar synes ovedersäglig. Vad beträffar det av medicinalstyrelsen tillstyrkta förbehållet förefaller emellertid uppenbart, att om det skall vara tilllåtet att vid den officiella medicinska undervisningen beröra frågor om de preventiva medlen, det icke rimligen kan förbjudas att i litteraturen behandla dessa frågor ur medicinsk synpunkt. Och skulle, såsom i det senare av nämnda utlåtanden med fog påpekats, det för uppnående av syftet med den ifrågasatta lagstiftningen vara av nöden, att densamma utsträcktes att gälla även föredrag och diskussioner inom slutna sällskap och föreningar, måste det förefalla stötande, om härvid ej skulle göras undantag åtminstone för läkaresällskap och andra medicinska föreningar. Vill man från den tillämnade straffbestämmelsen göra undantag för historiska, nationalekonomiska eller därmed jämförliga framställningar, är det svårt att tänka sig någon annan begränsning av undantaget än den helt visst ganska svävande, att framställning, som ej skedde i otuktigt syfte eller eljest på grund av omständigheterna kunde anses sårande för tukt och sedlighet, icke skulle drabbas av bestämmelsen. Med en dylik begränsning skulle emellertid det nya stadgandet knappast komma att inrymma andra fall än som enligt lagens nuvarande lydelse kunna bestraffas.

Till vad nu blivit yttrat i fråga om förbud mot preventivmedlens offentliga förordande eller beskrivande må läggas, att man i allmänhet ej heller i främmande länder tilltrott sig att principiellt förbjuda dessa medels behandling i tal eller skrift. Strafflagarnas bestämmelser mot råa och anstötliga yttranden torde i de flesta länder bereda möjlighet att åtkomma framställningar av uppenbart otuktig beskaffenhet, och framställning, som öppet eller förtäckt innefattar affärsmässig reklam för vissa slags varor av hithörande art, drabbas i en del länder av speciella ansvarsbestämmelser. Längre synes man i allmänhet, åtminstone hittills, ej hava ansett sig böra gå. Såvitt nu kunnat utrönas har — om man bortser från ett enstaka engelskt rättsfall — endast i ett land, nämligen Norge, staten lagt hinder i vägen för möjligheten att över huvud offentligen behandla frågan om preventivmedel. I Norges nu gällande strafflag likasom dessförinnan i en lag av år 1891 har upptagits ett ovillkorligt förbud mot offentliga framställningar rörande preventivmedlen. Men den omständigheten, att sålunda i ett främmande land ett dylikt förbud sedan någon tid förekommit, synes ej vara tillfyllest att vederlägga de betänkligheter, som i det föregående gjorts gällande mot införande i vårt land av ett liknande förbud. Särskilt bör framhållas, att under de överläggningar, som i Norge föregått bestämmelsens införande, uttalats, att densamma trots sin generella omfattning ej behövde eller borde föranleda åtalande av vetenskapliga framställningar rörande preventivmedlen. Dylika uttalanden hava sin grund i en uppfattning av den offentliga åtalsplikten, som gör sig gällande i Norge såväl som i flera andra länder, men som är främmande för vår lagstiftning och rättsåskådning.

Med hänsyn till vad i det föregående blivit anfört kan det här åsyftade förbudet mot offentliga yttranden rörande preventivmedel icke tillstyrkas. Åtminstone torde, innan ett sådant förbud meddelas, böra tillses, i vad mån gällande lagstiftning medför skydd emot yttranden, som lämpligen kunna straffas.

Utöver nämnda förbud innefattar det remitterade förslaget stadgande om straff för den, som offentligen utställer eller förevisar eller genom offentligt tillkännagivande till salu utbjuder eller själv eller genom annan till försäljning kringför preventiva medel.

Vad vidkommer offentligt utställande eller förevisande av dessa medel,

torde ett sådant förfarande i alla de fall, då skada därav kan föranledas, vara straffbart redan enligt gällande lag. Den föreslagna bestämmelsen i detta hänseende synes därför vara överflödig.

Beträffande åter förbudet mot ifrågakomna medels utbudande till salu genom offentligt tillkännagivande torde ur sedlighetens och den offentliga ansändighetens synpunkt kunna till stöd för detsamma anföras starka skäl, vilka måhända överväga de invändningar, som från andra synpunkter kunna framställas däremot. Skall förbudet bliva av någon större praktisk betydelse, torde det emellertid vara nödigt, att detsamma utsträckes att avse jämväl försändande till allmänheten genom posten eller annorledes av priskuranter och annat, varigenom preventivmedel salubjudas. Därjämte erfordras uppenbarligen, att tryckfrihetsförordningen ändras. I annan händelse kommer straffbestämmelsen att gälla allenast i fråga om skriven tillkännagivanden uti ifrågavarande syfte, under det att de tryckta lämnas straffria. En dylik ändring synes vara så stötande, att det knappast torde böra ifrågakomma att vidtaga ändring i strafflagen i detta hänseende, förr än motsvarande ändring i tryckfrihetsförordningen kan genomföras.

Mot det ifrågasatta förbudet rörande kringförande till försäljning av de nämnda medlen torde icke något vara att erinra, men tvivelaktigt synes vara, huruvida detta förbud är av den betydelse, att en ändring i strafflagen bör vidtagas enbart för genomförandet därav.

Bestämmelserna i det föreslagna nya momentet i paragrafen angivas röra icke allenast preventiva medel utan även föremål, som äro avsedda för otuktigt bruk. Såvitt angår de med sistnämnda uttryck åsyftade föremål lära emellertid bestämmelserna vara utan nämnvärd betydelse. Uti de i momentet angivna fall torde nämligen, då fråga är om sådana föremål, gärningen i regel vara straffbar redan enligt gällande lag.

Det remitterade förslaget innebär slutligen en höjning av paragrafens straffmaximum. Att brott, som falla under denna paragraf, kunna antaga sådana former, att de förtjäna högre straff än vad lagen nu medgiver, är måhända riktigt. Men även härvidlag kan ifrågasättas, huruvida, för den händelse de tilltänkta förändringarna i paragrafen i övrigt icke bliva genomförda, tillräckliga skäl finnas att för närvarande göra ändring i straffskalan. Skall emellertid sådan ändring ske, torde, till undvikande av mindre väl avpassad straffmätning, den nuvarande straffskalan böra bibehållas som den normala och det högre straffmättet bliva tillämpligt allenast då synnerligen försvårade omständigheter föreligga.»

Justitierådet *Quensel* anförde:

»Å ena sidan synes, såsom medicinalstyrelsen framhållit, förslaget allt för vittgående därutinnan, att detsamma lägger hinder i vägen för att i den medicinska undervisningen frågan om de preventiva medlen offentligen behandlas.

Å andra sidan synes, såsom den i ärendet hörda kommitté anmärkt, förslaget icke tillräckligt effektivt. Om någon söker förleda till användande av föremål, varom fråga är, eller meddelar anvisning om sättet för deras användande, drabbas han nämligen av straff, endast om hans åtgärder vidtagits offentligen. Samma åtgärder torde emellertid vara lika ägnade att väcka betänkligheter, om de äga rum inom andra slutna sällskap eller föreningar än läkaresällskap eller medicinska föreningar.

Vad ovannämnda kommitté påpekat i fråga om utbudande till försäljning medelst kringstända reklamer synes likaledes värt beaktande. Då tryckta meddelanden ej lära kunna träffas av föreliggande lagstiftning, skulle väl upptagande däri av ett straffbud, som avsåge kringstända reklamer, för närvarande komma att sakna större betydelse. Men då det är att förutse, att

förslaget, därest det antages, snarast möjligt efterföljes av ändringar i tryckfrihetsförordningen, torde det vara av vikt, att strafflagen så avfattas, att dess bestämmelser komma att motsvara dem, vilkas införande i tryckfrihetsförordningen kan anses önskvärt.

Jag tillstyrker alltså, att förslaget måtte omarbetas i nu angivna hänseenden.»

Departementschefen
den 20 maj
1910.

Sedan förslaget i anledning av de framställda anmärkningarna i vissa delar undergått omarbetning, anmäldes ärendet den 20 maj 1910 åter i statsrådet, därvid föredragande departementschefen anförde, bland annat:

»Förslagets viktigaste bestämmelse — förbudet mot offentligt förledande till preventivmedels användande eller offentligt lämnade anvisningar om sättet för sådana medels användande — har av lagrådets flesta ledamöter avstyrkts huvudsakligen på den grund, att ett dylikt förbud skulle göra intrång på den yttrandefrihet, som bör vara medborgarnas rättighet. Ifrågavarande ledamöter av lagrådet medgiva, att bestraffande av en framställning av de preventiva medlen, vilken är sårande för tukt och sedlighet, ej utgör något obehörigt ingrepp i yttranderätten, men de finna en från varje otuktigt syfte fri framställning rörande lämpligheten av att preventivmedel under vissa omständigheter användas icke böra på grund av vådan för den allmänna sedligheten drabbas av förbud.

Denna uppfattning kan jag ej dela. Att en framställning av det senare slaget, huru fri från omoraliska motiv den än må vara, kan vara i hög grad ägnad att förvilla de sedliga begreppen på det sexuella området, lär ej kunna förnekas, och den sociala fara, som därigenom uppstår, är av sådan art att hela folkets såväl andliga som fysiska hälsa allvarligt äventyras. I fråga om de högeligen samhällsvådliga verkningar, som följa av folkets tillbakagång i sexuell moral, tala historiens lärdomar ett alltför tydligt språk. Behjärtar man detta, kan jag för min del ej med hänsyn till yttrandefriheten finna den fordran å de enskilda medborgarna oberättigad, att de avhålla sig från uttalanden i tal eller skrift, vilka, om än icke tillkomna i osedligt syfte, dock bland allmänheten sprida det fördärv, som för nationens bestånd är kanske det allra farligaste.

Att icke varje offentlig framställning rörande de preventiva medlen bör förbjudas, kan jag dock medgiva. I den offentliga undervisningen vid de medicinska läroverken böra hithörande frågor fortfarande få behandlas; och även för andra fall är måhända, såsom i avgivna utlåtanden över förslaget blivit framhållet, ett ovillkorligt förbud ej alltid på sin plats. För att förebygga, att förbudet komme att drabba vad jag skulle vilja benämna fullt legitima framställningar i ämnet, har jag tänkt mig bestämmelsens avfattning lämpligen kunna ändras därhän, att framställningar av ifrågavarande slag bleve underkastade förbud, endast om de skedde under sådana förhållanden, att allmän fara för andras förförelse därav kommer'.

Vidtages sådan ändring i förslaget, synes mig de av lagrådets flesta ledamöter anförda principiella betänkligheter mot förslaget i förevarande del icke vidare kunna tillmätas den betydelse, att förslaget på grund därav bör falla.

Beträffande de övriga föreskrifterna i förslaget hava ej heller de blivit av lagrådets flesta ledamöter tillstyrkta. Genom dessa bestämmelser skulle dock, i den mån genom lagstiftning lämpligen kan ske, en damm sättas för den smutsiga trafik, som i vinningslystet syfte drives med utbudande till allmänheten av preventiva medel och som icke kan med nuvarande lagstiftning åtkommas. Att dylika medels salubjudande genom offentliga meddelanden och deras kringförande till försäljning för närvarande i allmänhet icke är straff-

bart, erkännes i det yttrande, lagrådets flesta ledamöter avgivit, och dylika åtgärder innefatta obestriddigen ett det allra kraftigaste handtag till sedelöshetens befrämjande. Vad i yttrandet anföres mot en lagstiftning till stävande av nämnda trafik har icke övertygat mig om vare sig obehövligheten eller kraftlösheten av de härutinnan ifrågasatta bestämmelser. Jag vidhåller därför min åsikt om deras önskvärdhet. I anledning av gjord erinran torde emellertid sådan ändring i förslaget böra vidtagas, att med tydlighet må framgå, att jämväl utbudande till försäljning av preventivmedel genom kring-sända reklamer skall vara underkastat straff.

Såsom en given vinst av den ifrågasatta lagändringen skulle jag även vilja beteckna, att därigenom vunnes ett klart och otvetydigt lagbud i ifrågavarande hänseende. Gällande lag torde knappast kunna i sådant avseende anses fullt tillfredsställande, och senaste tidens erfarenhet har ådagalagt önskvärdheten av lagstadganden, som äro begripliga även för dem, vilka vilja i dessa frågor tangera det tillättnas yttersta gränser.»

Det sålunda omarbetade förslaget blev därefter genom proposition, nr 223, förelagt 1910 års riksdag.

Proposition
till 1910 års
riksdag.

Uti en med anledning av propositionen inom första kammaren väckt motion, nr 91, hemställdes, att riksdagen ville, med ändring av det utav Kungl. Maj:t framlagda förslaget, giva ifrågavarande lagrum sådan lydelse, att det samma komme att rikta sig jämväl mot själva försäljandet eller tillhandahållandet av ifrågakomna medel från butik eller nederlag samt mot tillhandahållandet av sådana föremål enskilda emellan, även om det ej ägde rum genom kringförande till avsalu. Motionärerna hänsköto emellertid även till övervägande den tanken, att, med hänsyn till läkarvetenskapens krav, undantag från de föreslagna bestämmelserna skulle kunna göras för försäljning eller utlämnande av här avsedda föremål från apotek efter legitimerad läkares ordination.

Motion vid
1910 års
riksdag.

Lagutskottet hemställde i avgivet utlåtande, nr 52, att propositionen måtte av riksdagen bifallas, samt att berörda motion icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd. Till stöd för denna hemställan anförde utskottet, bland annat:

Lagutskottet
1910.

»Lika med föredragande departementschefen och med hänsyn till vad av honom blivit anfört finner utskottet en lagstiftning, som tydligare och effektivare än gällande lag vänder sig mot de samhällsfarliga förhållanden, varom här är fråga, vara av behovet påkallad.

Vad först angår offentligt utställande eller förevisande av ifrågavarande föremål har lagrådet framhållit, att sådant redan enligt gällande lag torde vara straffbart i alla de fall, då skada därav kan föranledas. Men även om så skulle vara händelsen, lärer, då tvekan härom icke är utesluten, ett förtydligande i nämnda avseende icke kunna anses annat än lämpligt.

Beträffande därefter förbudet mot ifrågakomna föremåls utbudande till salu genom tillkännagivande för allmänheten har lagrådet framhållit, att ur sedlighetens och den offentliga anständighetens synpunkt till stöd för detsamma kunde anföras starka skäl, vilka måhända övervägde de skäl, som från andra synpunkter kunde framställas däremot, samt beträffande det ifrågasatta förbudet rörande kringförande till försäljning av nämnda föremål, att något däremot icke syntes vara att erinra. De skäl, som det oaktat bestämt lagrådet för att avstyrka den föreslagna lagstiftningen i sist berörda delar —

nämligen i förra fallet att densamma ej omedelbart finge avseende å tryckt skrift, och i senare fallet betydelselösheten av ett förbud ensamt mot kringförande till försäljning — synas utskottet emot det även av lagrådet erkända befintliga samhällsbehovet i det omförmälda avseendet icke förtjäna beaktande.

Vidkommande därefter förslaget, i vad det avser sådant förledande till användande av ifrågavarande föremål eller meddelande av anvisning om sättet för deras användande, att allmän fara för andras förförelse därav kommer, lär i många eller kanske i de flesta fall straff därå följa redan enligt gällande lag. Att detta icke alltid blir fallet, torde dock kunna anses antagligt. Vid sådant förhållande och då det enligt utskottets mening måste vara en ovillkorligen bjudande plikt för samhället att reagera mot en dylik fara och de skadliga verkningarna därav, synes utskottet den föreslagna lagstiftningen även i denna del vara önskvärd. Att ett sådant reagerande inom föreslagna gränser skulle, såsom man sökt göra gällande, innebära ett obehörigt ingrepp i yttrandefriheten i tal och skrift, synes utskottet icke kunna med större fog åberopas emot den nu föreslagna än emot den redan gällande lagstiftningen på detta område. Enligt vad som framgår av exemplet från främmande länders lagstiftning i detta ämne, har man ej heller där ansett sig av nämnda hänsyn förhindrad från mer eller mindre ingripande åtgärder i den riktning, varom här är fråga.

Lika med de i ärendet hörda myndigheter finner utskottet det vara av vikt, att hithörande frågor fortfarande få behandlas i den offentliga medicinska undervisningen liksom eljest under omständigheter, som icke äro ägnade att medföra sådana fara, som här förutsatts. Med den avfattning, som i sådant syfte givits åt förslaget, synes icke heller hinder i nämnda hänseende kunna komma att möta.»

Vid utskottets utlåtande funnos fogade reservationer, *dels* av tre ledamöter, vilka hemställde, att riksdagen, med avslag å propositionen, måtte i anledning av densamma i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes efter verkställd utredning taga under övervägande, vilka åtgärder lämpligen kunde vidtagas i syfte att på ett verksamt sätt motarbeta den fara för vårt folks sedliga liv, som vore förenad med den framträdande propagandan för användning i otuktigt syfte av s. k. preventiva medel, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill detta övervägande kunde föranleda, ävensom att omförmälda motion icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd, *dels* av en ledamot, vilken yrkade avslag å propositionen och motionen, *dels* ock av en ledamot utan angivet yrkande.

Vad utskottet hemställt blev av riksdagen bifallet, av första kammaren utan votering och av andra kammaren med 110 röster mot 96, vilka tillföllo den förstnämnda reservationen.

I överensstämmelse med det av riksdagen sålunda antagna förslaget utfärdades den 10 juni 1910 lag om ändrad lydelse av 18 kap. 13 § strafflagen, varigenom lagrummets andra stycke, den s. k. preventivlagen, erhöll den lydelse det allt fortfarande äger.

1918 års lag
ang. åtgärder
mot utbredningen
av köns-
sjukdomar.

En lagstiftningsåtgärd, som sedermera kommit att bliva av betydelse vid diskussionen om preventivlagens innebörd och lämplighet, vidtogs genom utfärdande av lagen den 20 juni 1918 angående åtgärder mot utbredning av köns-

Enligt 27 § andra stycket i nämnda lag äger Konungen förordna om de åtgärder, som erfordras för att bland allmänheten sprida kunskap — förutom om könssjukdomarnas natur och smittfarlighet samt om skyldigheten för envar, som angripits av sådan sjukdom, att skyndsamt söka läkarvård — jämväl *om medel, som stå till buds för att hindra smittas överförande*. Det är tydligt, att med detta stadgande ej avses de åtgärder av mera allmän natur, vilka kunna tänkas motarbeta de veneriska sjukdomarna — allmän folkupplysning, förhindrande av prostitutionens rekrytering, förbättrade ekonomiska levnadsvillkor och bostadsförhållanden m. m. — utan att här åsyftas upplysning om de individuella åtgärder, vilka kunna företagas av personer, som utsätta sig för smittfara. Genom antagandet av denna lagbestämmelse har sålunda från statsmakternas sida givits ett erkännande av den s. k. personliga profylaxens betydelse för bekämpande av könssjukdomarna.

Sedan åt tillkallade sakkunniga uppdragits att verkställa utredning angående de åtgärder, som erfordrades för att bland allmänheten sprida sådan kunskap, som avses i nyssnämnda stadgande, avgåvo dessa sakkunniga till fullgörande av uppdraget den 9 mars 1921 betänkande angående åtgärder för spridande av kunskap om könssjukdomarnas natur och smittfarlighet m. m. I en särskild avdelning av detta betänkande behandlades frågan om åtgärder för spridande av kunskap om den personliga profylaxen. De sakkunniga hava däri, under hänvisning till ett av en av de sakkunniga, docenten Karl Marcus, avgivet utlåtande, förordnat, att kunskap om den personliga profylaxen genom flygblad och andra skrifter samt genom av läkare för vuxna hållna föreläsningar sprides bland allmänheten. Det ansågs emellertid av de sakkunniga önskvärt, att utredning skedde, huruvida på grund av lydelsen av 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen hinder kunde anses föreligga mot en dylik upplysningsverksamhet.

En av de sakkunniga, f. d. rektorn C. K. S. Sprinchorn, ansåg att nya särskilda former för spridande av kunskap om den personliga profylaxen ej för närvarande borde tillgripas, utan att man borde avvakta resultatens såväl av den av de sakkunniga eljest föreslagna upplysningen som ock av redan vidtagna åtgärder rörande den personliga profylaxen.

De sakkunnigas betänkande är på Kungl. Maj:ts vidare åtgärd beroende.

I det av de sakkunniga i betänkandet åberopade utlåtandet av docenten Marcus anförde denne, bl. a.:

»Om den personliga profylaxens utomordentliga betydelse i kampen mot könssjukdomarna äro numera säkerligen alla läkare med erfarenhet på området ense. Likaså råder väl bland dessa endast en mening om att det viktigaste av de till buds stående medlen är kondomen, ehuru de 'desinfekterande metoderna' under vissa förhållanden — obligatorisk användning hos militären — hava kanske väl så god effekt. Men bland den stora allmänheten kunna ju dessa aldrig komma till användning i sådan utsträckning, att de härvidlag kunna mäta sig i vikt med preservativen. Därför är det också nödvändigt, att allmänheten i samband med upplysning om de smittsamma könssjukdomarnas natur o. s. v. också får kunskap om de profylaktiska medlen av båda slagen. Förutnämnda lags 27 § föreskriver också kategoriskt, att allmänheten skall upplysas om

medel, som stå till buds för att hindra smittas överförande. Det enda medel, som i ordets egentliga bemärkelse kan hindra smittas 'överförande', är kondomen. De 'desinfekterande' medlen verka ju ej på detta sätt, utan genom att oskadliggöra smittämnen, sedan de överförts, men innan de hunnit att genom inträngande genom hud eller slemhinnor åstadkomma infektion. Det förra medlet — kondomen — verkar sålunda direkt hindrande mot smittas överförande, de senare — desinfektionsmedlen — indirekt. Det förra är i flertalet fall absolut skyddande, de senare av nästan lika höggradig effekt. — Sedan det sålunda fastslagits, att den personliga profylaxen är ett av de allra verksamaste medlen i kampen mot de smittsamma könssjukdomarna, och den svenska lagen i konsekvens härmed påbjudit, att allmänheten skall upplysas om detta viktiga faktum, återstår att undersöka, hur en sådan upplysningsverksamhet lämpligen skall kunna genomföras.

För en stor del av den manliga ungdomen — *militären* — är det ju väl sörjt genom påbjudandet av obligatorisk desinfektion efter könsumgänget. — — —

Svårare ställer sig frågan, när det gäller att till *den stora allmänheten* sprida kunskap om de profylaktiska medlen och metoderna. Vad då först beträffar de 'desinfekterande medlen', är problemet kanske dock ej så svårlost. Förebyggande åtgärder av nu avsedd natur hava sedan lång tid tillbaka rekommenderats i tal och skrifter, riktade till allmänheten, av såväl utländska som svenska läkare. — — — Vida svårare ställer sig frågan om anbefallandet åt allmänheten av kondomen som profylaktikum. Det är, som känt, huvudsakligen dess antikonceptionella verkan, som vällat betänkligheterna. — — —

På den solida basis, som klara vetenskapliga fakta och en väldig samlad erfarenhet utgöra, bygges sålunda det numera av så gott som alla med frågan förtrogna, även de förut skeptiska, erkända påståendet, att den personliga profylaxen är ett av de bästa, ja, enligt mångas åsikt det allra bästa medlet i striden mot de smittsamma könssjukdomarna. Det är också säkerligen i förvissning av riktigheten i denna åsikt, som förberörda lag av den 20 juni 1918 i sin 27 § direkt påbjuder allmänhetens upplysande i detta hänseende. Det är därför nödvändigt att tillse, i vad mån den s. k. preventivlagen lägger hinder i vägen för spridande till allmänheten av kunskap om detta viktiga förhållande. — — — Det är blott 'föremål' lagen avser. De 'desinfekterande medlen och metoderna' beröras tydligtvis ej av densamma, ehuru flera av dem i viss mån kunna verka antikonceptionellt. — — — Annorlunda ställer det sig emellertid med 'kondomen' till följd av dennas antikonceptionella verkan. — — — Vid lagens tillkomst underskattades, även av den högsta medicinska myndigheten och av reglementeringskommittén, kondomens profylaktiska betydelse, och man talade så gott som uteslutande om de profylaktiska medlens manliga inverkan på nativiteten och moralen. Men man var dock ej blind för att man måste undantaga vissa situationer från dess räckvidd. Så yttrade sig dåvarande justitieministern Petersson (Riksdagens protokoll 1910 nr 61 sid. 79): 'Men förslaget *vill icke* lägga något som helst hinder i vägen för den vetenskapliga forskningen i och behandlingen av dithörande ämnen, lika litet som förslaget har något som helst att göra med vad läkaren enskilt har att säga den, som i dessa frågor vänder sig till honom. Till den fria forskningen och till läkaren intager förslaget ingen ställning, — — —.' Och vidare: 'Vad angår den offentliga vetenskapliga behandlingen av dithörande ämnen, så vill förslaget ålägga den en begränsning, men denna begränsning är av formell art. Det kräves nämligen, att man vid den vetenskapliga behandlingen skall undvika att behandla sina ämnen på sådant sätt, att *allmän fara för andras förförelse därav uppkommer*' (kurs. av mig). Och sedan talas om: 'den allmänna faran, den stora avsevärda faran för mångas förförelse'. Professor Thyrén yttrar (sid. 87): 'Således: 'allmän fara för andras förförelse' betyder allmän fara för andras förförelse

till *otukt*. Strax efteråt anför han som exempel på vad detta uttryck innebär, att en populär skrift, då nyss utkommen (det åsyftas Kinberg och Sundquist, *Handledning i sexuell undervisning och uppfostran*), i vilken de preventiva medlens antikonceptionella verkan anföres, icke ur nu nämnda synpunkt kan anses brottslig.

Av nu anförda yttranden, fällda av preventivlagens upphovsman och dessutom av en av dess ivrigaste förespråkare i riksdagen, framgår sålunda, att denna lag ej stämplar såsom brottsligt:

om en läkare anbefaller bruket av preventiva medel enskilt eller

om samma anbefallande sker i en allvarligt och vederhäftigt avfattad populär skrift.

Hur kan detta förhållande inverka på den av de sakkunniga i det föregående föreslagna upplysningsverksamheten?

Först må då framhållas, att det enligt min mening är självklart, att *det endast är i 'den fortsatta upplysningsverksamheten' för vuxna personer*, som ett omnämnande av den personliga profylaxen kan tänkas äga rum. Ett ordande om densamma för ungdomen anser jag vara så omotiverat, att det ej annat än i enskilda undantagsfall — individuellt, t. ex. för skeppsgossar — kan vara påkallat.

De avsedda sexualföreläsningarna äro ju blott medel i striden mot könssjukdomarna och hava alltså ett allmänt profylaktiskt syfte. De avse att sprida kunskap om dessa sjukdomars natur och farlighet och därigenom verka avskräckande på åhörarna, även om i dem skulle ingå ett omnämnande av de till buds stående skyddsmedlen. Deras karaktär måste alltså vara motsatsen till arten av sådana föredrag, som kunna medföra 'allmän fara för andras förförelse till otukt'. Det synes mig därför stå i god överensstämmelse med de ovan anförda lagtolkningarna att i den offentliga sexualundervisningen utan hinder av strafflagens bestämmelser få omnämna 'medel som stå till buds för att hindra smittas överförande', i dessa ords vidsträcktaste bemärkelse.

Mot en sådan tolkning av preventivlagen, jag nu anført, kunna måhända berättigade invändningar göras. Men om lagligheten av att i allvarligt hållna populära skrifter och flygblad omnämna preservativen borde uppenbarligen intet tvivel råda, med hänsyn till vad i riksdagen anfördes om den nyss nämnda populära skriften, så mycket mera som i de planerade skrifterna intet skulle förekomma om deras antikonceptionella verkan utan endast om deras profylaktiska. — — — —

Är vad jag nu sökt klarlägga riktigt, strida de båda lagarna icke mot varandra. Måhända borde dock från vederbörlig juridisk myndighet sökas bekräftelse på nu till synes komna uppfattning. Är den däremot oriktig, kräves sådan ändring av 18 kap. 13 § strafflagen, att striden mot könssjukdomarna ej berövas ett av sina kraftigaste vapen — allmän propaganda för den personliga profylaxen. För visso borde en sådan formulering kunna utfinnas, att från lagens bestämmelser undantoges den enligt 27 § i förutberörda lag den 20 juli 1918 anordnade, av staten kontrollerade fortsatta upplysningsverksamheten. Denna kontroll innebär givetvis en garanti för att föreläsningar och skrifter komma att tillfredsställa den allmänna moralens fordringar i detta hänseende.»

Förslag till ändring eller upphävande av preventivlagen hava tidigare vid åtskilliga tillfällen varit föremål för statsmakternas prövning.

Sålunda hemställde i en vid 1922 års riksdag inom andra kammaren väckt motion, nr 141, herr *Engberg*, att riksdagen måtte besluta upphävande av 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen.

*Tidigare
ändrings-
förslag be-
träffande
preventiv-
lagen.*

1922 års
riksdag.

I motiveringen till motionen framhölls bl. a., att ifrågavarande strafflagsbestämmelse icke lade minsta hinder i vägen för den tukt och sedlighet sårande annonsreklam, som man genom bestämmelsen åsyftat att stävja, men däremot hindrade läkarna från att meddela undervisning beträffande profylaxen mot venerisk smitta. Då staten genom 1918 års lagstiftning angående åtgärder mot utbredande av könssjukdomar åtagit sig kostnaderna för behandling av venerska sjukdomar och ålagt individen att underkasta sig sakkunnig vård, vore bibehållandet av preventivlagen, åtminstone de delar därav, som förhindrade allmän undervisning och upplysning om sjukdomarnas förebyggande, i hög grad ologiskt samt jämväl ur medicinsk, social och ekonomisk synpunkt oförsvarligt.

I utlåtande, nr 21, i anledning av motionen lämnade första lagutskottet en redogörelse för bestämmelserna i förevarande lagrum och deras tillkomst. Utskottet återgav bland annat det ovan intagna yttrande, som lagrådets flesta ledamöter år 1910 avgivit i ärendet. För egen del anförde utskottet:

»Den viktigaste av berörda bestämmelser är givetvis, såsom vid lagens tillkomst inom lagrådet påpekats, den, som riktar sig mot *offentliga i tal eller skrift förekommande yttranden, vilka söka förleda till användande av preventiva medel eller innefatta meddelanden av anvisning om sättet för deras begagnande*. Beträffande de starka principiella betänkligheter, som möta mot att överhuvud belägga med straff sådana framställningar rörande dylika medel, som icke i strafflagens mening sära tukt och sedlighet, får utskottet hänvisa till vad lagrådets flertal härutinnan anfört. De av majoriteten inom lagrådet framställda anmärkningarna äga enligt utskottets mening giltighet jämväl i fråga om nu gällande lag, oaktat densamma, i motsats till det till lagrådet överlämnade förslaget, belägger med straff yttrande av nu ifrågavarande innehåll, endast då det fälles under sådana omständigheter, att allmän fara för andras förförelse därav kommer. Även en till formen värdig, vederhäftig och moraliskt berättigad framställning torde nämligen, mot talarens eller författarens syfte, möjligen kunna medföra sådan fara, och att belägga en dylik framställning med straff måste anses betänkligt. Med skärpa har i lagrådet framhållits, att det i vår tid icke betraktas såsom en statens sak att undertrycka varje mening, vars spridande anses stå i strid med samhällets bästa. Skulle en dylik mening taga sig uttryck i handlingar, som staten ansett sig kunna och böra i lag förbjuda, eller i uppeggande till dylika handlingar, måste samhället, såvida det skall fylla sin uppgift att upprätthålla rättstillståndet, givetvis inskrida med straff eller andra tvångsmedel, men i övrigt bör enligt nutida uppfattning staten i det längsta möjliga avhålla sig från ingripande mot den, som på ett till formen oantastligt sätt vill verka för sina meningars spridande eller genomförande. Alldeles oavsett, vilken uppfattning man hyser angående preventivmedlens skadlighet och vådan av att kändedom rörande densamma sprides inom vida kretsar, måste man därför ifrågasätta riktigheten av ett förbud mot varje framställning rörande dessa medel, som *kan* medföra sådan fara, varom i lagrummet förmäles.

Utöver de tungt vägande principiella anmärkningar, som sålunda kunna riktas mot ett förbudande av preventivmedlens offentliga förordande eller beskrivande, anfördes redan vid tillkomsten av ifrågavarande lagbestämmelser, att lämpligheten av ett dylikt förbud även ur andra synpunkter vore tvivelaktig. De betänkligheter, som då kommo till uttryck, hava numera vunnit

i styrka. Under den tid, som förflutit sedan år 1910, synes nämligen uppfattningen rörande preventiva medel och betydelsen av vidgad kännedom om deras användning hava undergått en viss förändring. Vid lagbudets tillkomst framhölls visserligen, att ett användande av dylika medel för att förhindra befruktning under vissa omständigheter kunde vara berättigat. Mindre avseende fästes emellertid då vid ifrågavarande medels förmåga att hindra överförandet av könssjukdomar. Visserligen ansågos vissa slag av sådana medel, varom nu är fråga, äga värde för att förhindra överförandet av venerisk smitta, men då de icke medförde något säkert skydd och under vissa förhållanden icke erbjöde något skydd alls, samt en vidgad kännedom om sättet för dessa medels begagnande skulle öka sedeslösheten och därmed även antalet smittmöjligheter, ansågs ett mera allmänt bruk av dylika medel till och med kunna bidraga till att öka spridningen av de veneriska sjukdomarna. Denna uppfattning delades även av ett stort antal läkare. I detta avseende synes emellertid numera ett omslag i uppfattningen hava inträtt. Vissa slag av preventiva medel hava sålunda, särskilt på grund av under världskriget vunnit erfarenhet, från speciellt sakkunnigt håll betecknats såsom mycket värdefulla hjälpmedel vid könssjukdomarnas bekämpande. Även om dessa medel icke erbjuda något absolut säkert skydd mot smitta, hava de dock, rätt använda, visat sig kunna nedbringa smittfaran till ett minimum. Den oerhörda spridning, som könssjukdomarna vunnit, samt insikten om att desamma på det allvarligaste hota att undergräva folkens hälsa och på den grund måste bekämpas med alla till buds stående medel, har därför medfört, att från olika håll påyrkats, att upplysning måtte spridas om den s. k. personliga profylaxen och de verksamaste medlen för densamma. Till denna uppfattning hava även statsmakterna i vårt land anslutit sig. Uti 27 § av lagen den 20 juni 1918 angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar har sålunda föreskrivits, bland annat, att Konungen skall förordna om de åtgärder, som erfordras för att bland allmänheten sprida kunskap om könssjukdomarnas natur och smittfarlighet samt om de medel, som stå till buds för att hindra smittas överförande. Frågan om vilka åtgärder i detta syfte, som böra av Kungl. Maj:t anbefallas, har även varit föremål för utredning av inom civildepartementet tillkallade sakkunniga, vilka den 9 mars 1921 avgivit ett betänkande angående åtgärder för spridande av kunskap om könssjukdomarnas natur och smittfarlighet m. m. I nämnda betänkande hava, bland annat, framlagts riktlinjer för ett upplysningsarbete, åsyftande att bland den stora allmänheten sprida kunskap om den individuella profylaxen. En förutsättning för denna upplysningsverksamhets bedrivande är givetvis, att det nu ifrågavarande förbudet mot preventivmedlens offentliga förordande och beskrivande icke lägger hinder i vägen för densamma. Uppenbart torde vara, att så icke är förhållandet, därest upplysningsverksamheten avser spridande av kunskap rörande vissa desinfekterande medel och metoder. Dessa torde nämligen icke kunna anses såsom 'föremål' i lagens mening. Vida svarare ställer sig däremot spörsmålets besvarande, därest fråga är om vissa mekaniskt verkande medel. Jämväl en värdig, från allt osedligt syfte fri framställning, varigenom dylika medel rekommenderas eller anvisning meddelas om sättet för deras begagnande, torde måhända icke under alla förhållanden kunna undgå att enligt ifrågavarande lagrum drabbas av ansvar. Även om denna fara vid en riktig lagtolkning icke skulle föreligga, kan dock straffbudets tillvaro avskräcka från bedrivandet av en allmännyttig upplysningsverksamhet på detta område. Det har i sådant avseende från läkarhåll anförts, att straffbestämmelsens förefintlighet och svårigheten att bestämma dess räckvidd hos personer, som haft för avsikt att

på olika sätt verka för en vidgad kännedom om den personliga profylaxen, framkallat tvekan om de tilltänkta åtgärdernas tillåtlighet och därigenom kommit dem att avstå från det tillärnade företaget. Även av detta skäl synes det utskottet vara påkallat, att det nu bestående förbudet mot offentliga yttranden rörande preventivmedel borttages eller modifieras.

Då utskottet sålunda vill bereda ökad frihet för en allvarlig, vederhäftig upplysningsverksamhet i dessa ämnen, förbiser utskottet ingalunda, att åtgärder i denna riktning kunna medföra vissa vådor. Något slutgiltigt svar på frågan i vad mån ett spridande av kunskap om de preventiva medlen och en därav följande ökad användning av desamma inverka på nativitetens nedgång lärer visserligen icke kunna givas. Men det torde ej kunna förnekas, att från moralisk synpunkt betänkligheter kunna anföras också mot en upplysningsverksamhet av nyssnämnda slag, enär varje offentlig behandling av dessa ömtåliga ämnen givetvis kan medföra risk för ett undergrävande av den sexuella moralen och bidraga till sedeslöshetens befrämjande. Det rätta handhavandet av den ifrågasatta upplysningsverksamheten är därför en utomordentligt vanskelig uppgift, och stora svårigheter möta, då det gäller att uppdraga gränsen mellan ett nyttigt kunskapspridande och en propaganda av icke önskvärt slag. Enligt utskottets uppfattning, vilken, såsom ovan nämnts, torde överensstämma med den, som funnit ett uttryck i lagen den 20 juni 1918, böra emellertid dessa betänkligheter vika med hänsyn till vikten av en vidgad kunskap om den personliga profylaxen såsom ett av de betydelsefullaste vapnen i kampen mot könssjukdomarna.

Vad härefter angår straffbestämmelsen för den, som *offentligen utställer eller förevisar preventiva medel*, torde visserligen ett sådant utställande eller förevisande i allmänhet anses sårande för anständigheten. Men det kan dock starkt ifrågasättas, huruvida ett särskilt förbud för dylikt förfarande är erforderligt. Såsom inom lagrådet påpekats, torde nämligen sådana åtgärder i de flesta fall, då skada därav kan föräntas, kunna straffas såsom tukt och sedlighet sårande gärningar. Måhända kan dock förbudet i denna del äga en viss betydelse bland annat därigenom, att detsamma tydligt anger vilka handlingar, som icke äro tillåtna.

Beträffande vidare förbudet mot *offentligt utbudande till salu* av ifrågasvarande medel genom utspridande av skrift eller annat tillkännagivande kunna visserligen, såsom lagrådets majoritet anført, till stöd för berörda förbud starka skäl anföras. Erfarenheten har emellertid visat, att den härutinnan givna straffbestämmelsen i stort sett är överksam för vinnande av det därmed avsedda syftet. Det torde vara en allmän iakttagelse, att utbudandet av preventiva medel så gott som öppet äger rum såväl i skrift som genom tillkännagivande av annan art. Härvid får dock icke förbises, att straffbudet lagt hinder i vägen för några av de mest stötande och för den allmänna moralen farligaste formerna av dylikt utbudande. Därmed är givetvis något vunnet, men i huvudsak torde lagbestämmelsen i denna del kunna anses ineffektiv.

Vidkommande härefter förbudet mot *kringförande till försäljning av ifrågakomna medel* torde detta förbud i viss mån hava en uppgift att fylla. Särskilt då kringförandet bedrives under sådana former, som före lagens ikraftträdande mångenstädes voro vanliga, innebär det säkerligen en allvarlig fara för i synnerhet ungdomens förförelse. I denna del torde även lagens straffhot hava i stort sett lett till åsyftat resultat.

Vad slutligen beträffar ifrågasvarande lagstiftning i vad den riktar sig mot icke blott preventiva medel utan även *föremål, avsedda för otuktigt bruk*, torde, såsom inom lagrådet erinrats, stadgandena i denna del vara utan nämnvärd betydelse. De i paragrafens 2 moment omförmälda förfaranden torde nämligen,

såvitt de avse föremål av nyssnämnda slag, kunna drabbas av straff enligt I momentet.

Såsom av det anförda framgår, finner utskottet uppenbart, att den s. k. preventivlagen är behäftad med väsentliga brister. Å ena sidan är densamma i viss mån överksam för vinnande av de mål, som därmed avses, å andra sidan kan densamma innebära en fara för yttrandefriheten i viktiga samhällsfrågor och lägga hinder i vägen för en sund upplysningsverksamhet. Härtill kommer, att lagbudet, som riktar sig mot vissa speciella förfaranden, saknar den allmängiltighet, som en straffbestämmelse i allmänhet bör äga, samt att samhället även oavsett nämnda lag icke står utan vapen mot vissa av de i lagbudet straffbelagda handlingarna. Det oaktat kan utskottet icke tillstyrka bifall till motionärens yrkande, att preventivlagen måtte utan vidare upphävas. Det torde icke vara försvarligt att åter lämna fältet fritt för den farliga försäljningen genom kringförande av preventiva medel. Ej heller kan det förbises, att den genom tal eller skrift i vinningslystet syfte drivna propagandan för sådana medel under vissa förhållanden kan innebära en fara för ungdomens förförelse, inför vilken lagstiftningen ej kan ställa sig likgiltig.

På vilket sätt de ovan antydda bristerna i den nu gällande lagen böra avhjälpas samt nyssnämnda och andra berättigade önskemål förverkligas, kan utskottet för närvarande icke angiva. Ett avgörande härutinnan torde förutsätta, att frågan göres till föremål för en allsidig utredning. Utskottet vill därför för sin del förorda, att en sådan utredning verkställs genom Kungl. Maj:ts försorg. Av en dylik utredning torde komma att framgå, huruvida ifrågavarande lagrum bör kvarstå i omarbetat skick eller om detsamma bör helt upphävas och ersättas med stadganden av annan art. Vid utredningen kan även komma under övervägande den vid lagens tillkomst inom reglementeringskommittén framkastade, av motionärerna vid 1910 års riksdag upptagna tanken, att de preventiva medlen böra inräknas bland varor, som kunna erhållas endast å apotek. En reform i denna riktning synes utskottet erbjuda vissa fördelar, om det också måste erkännas, att en del praktiska olägenheter därmed kunna vara förenade. Att ett upphävande eller en omarbetning av meromnämnda lagrum torde komma att nödvändiggöra en ändring jämväl av tryckfrihetsförordningen, läser knappast behöva påpekas.»

På grund av vad sålunda anförts hemställde utskottet, att riksdagen i anledning av den ifrågavarande motionen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning, huruvida och under vilka förutsättningar 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen kunde upphävas eller omarbetas, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Från utskottets beslut voro fem ledamöter skiljaktiga, två beträffande motioneringen och tre under yrkande att motionen måtte lämnas utan bifall. I en av reservationerna anfördes till stöd för detta yrkande följande:

»Ehuru det redan genom nu ifrågavarande lagbuds avfattning är tydligt, att av detsamma icke träffas de meddelanden uti förevarande ämne, som icke ske under sådana förhållanden, att allmän fara för andras förförelse därav kommer, så skulle nog mången gång vara önskvärt, att jämväl härutöver sådana meddelanden skulle kunna för en större allmänhet straffritt meddelas, som innefattade råd och anvisningar för undvikande av smitta vid könsumgänge. Emellertid är det säkerligen icke möjligt att lämna dylika råd och anvisningar utan att samtidigt locka fullt friska personer att vid könsumgänge iakttaga sådana försiktighetsmått, att de icke behöva befara den helt naturliga påföljd, som

därav eljest kan uppkomma. Blevet ett sådant förfaringssätt än vanligare än det redan sorgligt nog torde vara, skulle detta komma att hava en synnerligen sorglig påföljd på hela vårt folks moraliska liv, en påföljd som det synes vara samhällets plikt att söka motverka. Samhällets intresse i detta avseende synes vara så starkt, att man måste iakttaga detsamma även med den olägenhet, som ovan berörts.»

Andra kammaren biföll utskottets hemställan med 91 röster mot 60, var-
emot första kammaren med 68 röster mot 62 avslog såväl utskottets hemställan
som den i ämnet väckta motionen, i följd varav frågan förföll.

1923 års
riksdag.

I en vid 1923 års riksdag inom andra kammaren väckt motion, nr 144, gjorde
herr *Engberg* framställning om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om
sådan utredning, som, på sätt nyss nämnts, föreslagits av första lagutskottet
vid 1922 års riksdag. Till stöd för denna framställning åberopade motionären
de skäl, som anförts i motionen nr 141 vid 1922 års riksdag.

I utlåtande, nr 7, i anledning av ifrågavarande motion framhöll första lag-
utskottet, att sedan utskottet avgivit utlåtande i frågan vid 1922 års riksdag
enligt utskottets mening icke inträffat någon omständighet av beskaffenhet
att rubba utskottets i nämnda utlåtande intagna ståndpunkt; och hemställde
utskottet, under åberopande av de skäl, som anförts i berörda utlåtande, om
bifall till motionen.

Vid utskottets utlåtande voro fogade reservationer, dels av en ledamot be-
träffande motiveringen, dels av fem ledamöter, vilka hemställde om avslag å
motionen, dels ock av en ledamot utan angivet yrkande. I en av reservatio-
nerna anfördes till stöd för hemställan om avslag å motionen samma skäl som
de ovan återgivna år 1922 åberopade.

Utskottets hemställan bifölls av båda kamrarna, av första kammaren med
62 röster mot 58 och av andra kammaren med 88 röster mot 70, varefter riks-
dagen i skrivelse den 7 mars 1923, nr 42, under hänvisning till vad som an-
förts i utskottets av riksdagen godkända utlåtande, hemställde, att Kungl.
Maj:t måtte låta verkställa utredning, huruvida och under vilka förutsättnin-
gar 18 kap. 13 § 2 mom, strafflagen kunde upphävas eller omarbetas, samt
för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde giva an-
ledning.

Utlåtanden
över riks-
dagens skri-
velse 1923.

Över denna skrivelse avgåvos, i anledning av remiss, utlåtanden av medicinal-
styrelsen, av kanslern för rikets universitet efter hörande av juridiska och me-
dicinska faktulteterna vid universiteten i Uppsala och Lund samt Karolinska
mediko-kirurgiska institutets lärarkollegium, ävensom av Svenska läkaresäll-
skapets sektion för syfilisforskning.

I de nämnda utlåtandena anförde de hörda myndigheterna följande:

Medicinalstyrelsen:

»Ifrågavarande lagrum torde, om man frånser vissa meningsfraktioners strä-
vanden att i detsamma inlägga jämväl stöd för folkmoraliska principer och
önskemål, hava tillkommit företrädesvis i det praktiska syftet att hindra prop-
agandan för de antikonceptionella medlen att skadligt inverka på nativiteten

i vårt land. Svårigen kan man däremot i Kungl. Maj:ts proposition till 1910 års riksdag, i utskottsutlåtanden eller riksdagsdebatter finna någon avsikt att genom lagen lägga hinder i vägen vare sig för den medicinska undervisningen i ämnet eller för det allmänna upplysningsarbetet beträffande könssjukdomarnas smittfarlighet och sätten att förekomma smittöfverföring genom könsumgånge. Det har tvärtom från åtskilliga auktoritativa håll tydligen uttalats, att man ingalunda med lagen avsåge att försvåra spridandet av kunskap om dessa sjukdomar och deras profylax. Emellertid är ju, såsom även framgår utav ett styrelsens utlåtande bilagt yttrande av medlemmen av styrelsens vetenskapliga råd, hovrättsrådet A. Renström, lagens formulering sådan, att en viss grad av tveksamhet kan råda, huruvida icke en person eller en förening, som fullt lojalt och i bästa avsikt verkar för spridandet av dylik kunskap, under vissa förhållanden kan bliva åtalad och måhända även dömd härför. Skulle det av statsmakterna anses, att tillräckligt skydd för en sådan upplysningsverksamhet, jämväl innefattande anvisningar angående begagnandet av preserve-rande 'föremål', icke finnes i den motivering, som föregått lagens tillkomst, vore det enligt styrelsens uppfattning högst önskvärt, att en omredigering av lagen företoges, så att full klarhet härutinnan vunnes, ty för folkhälsan är dylik upplysningsverksamhet av den allra största betydelse, och resurserna i fråga om en verksam profylax hava, sedan styrelsen 1910 avgav utlåtande i ärendet, särskilt genom erfarenheterna från världskriget och tack vare den syfilidologiska vetenskapens hastiga framsteg, betydligt förstärkts. Det skulle därför enligt styrelsens mening numera knappast kunna försvaras, om man icke fullt begagnade sig av de således skärpta vapnen i striden mot könssjukdomarna. Till stöd för denna sin mening ber styrelsen få hänvisa till ett vid styrelsens utlåtande fogat yttrande av medlemmen av styrelsens vetenskapliga råd för syfilidologi, medicine doktorn K. Marcus.

Såsom av vid styrelsens utlåtande fogade tablåer framgår, har visserligen frekvensen av könssjukdomar under de sista 10 åren betydligt sjunkit, vilken glädjande förbättring tvevelsutan till stor del har sin grund i de ändamåls-enligt åtgärder, som, med stöd av lagen den 20 juni 1918 angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar, numera vidtagas mot den veneriska smittan, men att effekten av det social-hygieniska bekämpandet av könssjukdomarna skulle ytterligare kunna väsentligt höjas med hjälp av ett metodiskt bedrivet upplysningsarbete, torde vara lika otvivelaktigt. Särskilt gäller detta de i smittstående farligaste, i storstäderna talrikt förekommande, lösa och tillfälliga könsförbindelserna, med vilka samhället, man må i övrigt intaga vilken ställning som helst till den sexuella frågan i dess helhet, icke kan undgå att räkna.

Lagen angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar överlåter enligt 27 § på Kungl. Maj:t att föranstalta om organiserandet av upplysningsverksamhet bland allmänheten, och Kungl. Maj:t har för ändamålet tillsatt en kommitté, som den 9 mars 1921 avgivit sitt betänkande. Styrelsen förmodar, att, sedan detta betänkande undergått vederbörlig behandling, Kungl. Maj:t kommer att utfärda nödiga föreskrifter i ärendet. I avvaktan på sådana föreskrifter har emellertid Dermatologiska sällskapet i Stockholm med bidrag av statsmedel utgivit ett av styrelsen granskat och godkänt flygblad i ämnet, vilket i stora upplagor utdelats till högstskolor, truppförband, fackföreningar m. fl.

Styrelsen har dessutom enligt 8 § i nyssnämnda lag, såsom av motionären framhålles, den 16 december 1918 utfärdat upplysningar och föreskrifter angående de smittsamma könssjukdomarna. Härmed kan styrelsen svårigen, såsom motionären påstår, anses hava 'desavouerat' strafflagen, utan styrelsen har endast följt föreskrifterna i sistnämnda paragraf av lagen angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar.

Föreskrifterna äro i full överensstämmelse med denna paragraf, och enligt

denna avsedda för de sjuka, som söka läkarvård. De hava alltså bland annat till uppgift dels att hindra smittspridning från dessa sjuka, dels ock att förebygga förnyad infektion av dem. I dessa föreskrifter liksom i nämnda flygblad äro, på grund av ovan omförmälda tveksamhet angående lagens tolkning, de profylaktiska metoder, som samtidigt verka antikonceptionellt, icke berörda.

Meningarna om de antikonceptionella medlens berättigande respektive etiska förkastlighet hava ännu långt ifrån stadgat sig. Till detta ömtåliga och invecklade problem anser sig styrelsen icke för närvarande och i detta sammanhang böra taga ståndpunkt. Styrelsen vill dock framhålla, att strafflagens bestämmelser, vilka enbart begränsats till förbud mot offentligt rekommenderande av sådana 'föremål', som tjäna profylaktiskt ändamål men samtidigt kunna hava antikonceptionell verkan, icke äro tillräckliga för att effektivt motverka propaganda för antikonceptionella förfaranden. Det finnes nämligen, förutom begagnandet av speciella 'föremål', andra metoder, som erbjuda ganska kraftiga hinder mot befruktning och vilkas förordande det torde vara utomordentligt svårt att förhindra medelst lagstiftning.

I valet mellan en fullt effektiv profylax å ena sidan och en till sin praktiska verkan tvivelaktig lagstiftning mot fruktsamhetskämande åtgärder å den andra måste styrelsen därför för sin del, med all respekt för andra uppfattningar, hävda profylaxens förmånsrätt.

Under hänvisning till vad sålunda anförts får styrelsen alltså, därest ifrågasvarande paragraf i strafflagen anses lägga hinder i vägen för ett fullt utnyttjande av den medicinska vetenskapens nuvarande profylaktiska möjligheter, däri inbegripna föremål, vilka jämväl kunna hava antikonceptionell verkan, hemställa att en omarbetning av nämnda lagrum måtte verkställas i syfte att undanröja denna olägenhet.»

Från medicinalstyrelsens beslut, som omfattades av generaldirektören Buhre, medicinalrådet Sederholm och docenten Marcus, var medicinalrådet Bissmark skiljaktig och uttalade såsom sin mening, att upphävande eller omarbetande av 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen icke vore önskvärt.

Medicinska fakulteten i Uppsala:

»Den av riksdagen åsyftade utredningen synes, enligt utskottets motivering, väsentligen gälla frågan, dels huruvida det ifrågasvarande lagrummet i verkligheten kan utgöra ett hinder för allmännyttig upplysning angående vissa medel mot könssjukdomars utbredning, enkannerligen de så kallade preventivmedlen, dels huruvida, även om denna fara vid riktig lagtolkning icke skulle föreligga, dock straffbudets tillvaro kan avskräcka från bedrivandet av dylik upplysningsverksamhet.

Fakulteten anser, att den offentliga läro- och yttrandefriheten måste i full utsträckning hävdas, lika väl som på andra medicinskt vetenskapliga områden, även i fråga om könssjukdomarna och medlen för dessas bekämpande, och detta även i vad den avser medel, som jämväl kunna hava antikonceptionell verkan. För sin egen del finner fakulteten visserligen icke, att ifrågasvarande lagrum i dess nuvarande avfattning lägger hinder i vägen för en auktoritativ upplysningsverksamhet av denna art. Men då, såsom av avgivna yttranden från flera håll framgår, tvekan synes kunna råda angående ifrågasvarande lagrums innebörd i detta avseende, synes det fakulteten önskvärt, att varje oklarhet härvidlag skingras genom lämplig ändring av lagens ordalydelse.

Däremot anser fakulteten det ingalunda önskvärt, att ett lagrum upphäves, vilket, såsom det framgår av dess avfattning och av den före dess antagande förda diskussionen, riktar sig mot propagandan för de antikonceptionellt verkande medlen såsom sådana.»

Juridiska fakulteten i Uppsala:

»Förevarande lagstiftningsfråga är huvudsakligen beroende därav, huruvida bestämmelsen i 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen lägger hinder i vägen för vetenskaplig yttrandefrihet eller samhällsnyttig upplysningsverksamhet i föreliggande ämne. Fakulteten anser väl stadgandet icke böra så tolkas, att det utgör sådant hinder, och på grund därav icke påkalla vidare yttrande från fakultetens sida. Fakulteten vill emellertid framhålla, att i denna fråga måste tagas hänsyn jämväl till den inverkan, som straffbestämmelsens förefintlighet eller tvekan om dess räckvidd må hava utövat på uppfattningen hos de medicinska fackmännen. Det synes därför fakulteten erforderligt, att utredning i detta avseende åvägabringas.»

Medicinska fakulteten i Lund:

»Vid tal om de preventiva medlen utgår fakulteten från det kända förhållandet, att dessa medels ändamål är dels att förebygga graviditet, dels att hindra spridning av smittsamma könssjukdomar.

I fråga om de preventiva medlens ändamål att förebygga graviditet yttrar utskottet (sid. 4 f. i utlåtandet): 'Något slutgiltigt svar på frågan i vad mån ett spridande av kunskap om de preventiva medlen och en därav följande ökad användning av desamma inverka på nativitetens nedgång lärer visserligen icke kunna givas.' Fakulteten får emellertid framhålla, att enligt erfarenheten havandeskap i de ojämförligt största antalet fall förebygges genom åtgärd, som icke nödvändiggör användning av sådana föremål, som åsyftas i berörda lagrum. Ur denna synpunkt torde man alltså kunna anse detta lagrum som väsentligen saknande betydelse.

Vad vidare beträffar frågan om de preventiva medlens möjlighet att hindra spridning av smittsamma könssjukdomar, så instämmer fakulteten i vad utskottet anför (sid. 4 i dess utlåtande) angående de i lagrummet avsedda föremålens vikt för förhindrandet av dylika sjukdomar, och fakulteten vill särskilt erinra om den utomordentliga betydelse, som en systematiskt genomförd upplysnings- och demonstrationsverksamhet på detta område haft för nedbringandet av nämnda sjukdomars frekvens vid olika länders mariner.

På grund härav anser fakulteten det högst angeläget, att ifrågavarande lagrum ändras därhän, att även i formen full frihet kommer att lämnas åt sådan upplysnings- och demonstrationsverksamhet, som åsyftar att nedbringa risken för smittsamma könssjukdomars spridning, däri även inbegripet anvisning å de föremål, genom vilka dylik smitta i de flesta antalet fall låter sig förebyggas.

Likaså synes det fakulteten uppenbart, att dessa föremål måste finnas tillgängliga till försäljning å särskilt ställe, dit den eller de personer, som erhållit kunskap om betydelsen av dessa medel, sålunda kunna hänvisas för inköp.

Då härdarna för venerisk smitta i allmänhet torde förefinnas särskilt i städerna och vissa andra mera tät bebyggda orter, bör det sålunda ur denna medicinska synpunkt vara fördelaktigt, att försäljningsställena komma att förläggas till dessa orter, i vilket fall man närmast skulle kunna tänka på, att försäljningen komme att förläggas till apoteken.

I likhet med utskottet finner fakulteten det däremot icke vara försvarligt att åter lämna fältet fritt för den farliga försäljningen genom kringförande av preventiva medel.»

Inom juridiska fakulteten i Lund yttrade professorn Thyérn:

»Såvitt den ifrågasatta ändringen i Str. L. 18: 13 avser befordrandet av allmännyttig upplysningsverksamhet i profylaktiskt syfte, lägger nuvarande lag endast såtillvida hinder i vägen för en dylik verksamhet, att den straffar den, som under sådana förhållanden, att allmän fara för andras förförelse därav

kommer, söker förleda till användandet eller meddelar anvisning om sättet för användandet av vissa i lagen nämnda föremål. En ändring skulle således innebära, att verksamheten hädanefter tillåtes inom en större eller mindre del av det område, där det skäligen kunde anses föreligga *allmän* fara för andras förförelse.

Om emellertid statsmakterna trots detta besluta sig för en ändring i den riktning, att verksamheten tillåtes även under den form, att dylik allmänfara framkallas, så torde ovillkorligen böra stadgas, att försäljning av föremålen i fråga endast får ske genom apoteken. Dels förekommes härigenom den praktik, som i andra länder väckt mycken förargelse och bland annat föranlett nuvarande stränga franska lagstiftning och vartill ansatser förekommit även i vårt land, nämligen att engrosförsäljarna utsända agenter överallt i landsbygden, åtföljda av en resetalare, som 'upplyser' publiken och samtidigt hänvisar till den närvarande agenten och hans medförda lager. Dels vinnes även härigenom garanti för att 'föremålens' användande innebär en någorlunda effektiv profylax mot könssjukdomar. Jag vill i sistnämnda avseende nämna, att den svenske läkare, som utan tvivel haft större erfarenhet på detta område än någon annan, nämligen professor Welander, vid tiden för den nu gällande lagens behandling i riksdagen (år 1910) meddelat mig, att ett mycket stort antal av hans patienter uppgivit, att de ådragit sig sjukdomen just vid tillfälle, då de använt skyddsmedlet. Vissa omständigheter synas giva vid handen, att en bland förklaringarna till detta faktum är, att begagnade 'föremål' tillvaratagas och ånyo försäljas.»

Härefter enade sig *fakultetens majoritet* (professorerna Malmgren, Kallenberg, Thyrén och dekanus, professorn Björling) om följande yttrande:

»Till grund för riksdagsskrivelsen ligger ett av riksdagen godkänt utlåtande av första lagutskottet, vari framställes behovet av avhjälpande av vissa, enligt utskottets mening väsentliga, brister i det anförda strafflagsstadgandet. Fakulteten finner emellertid denna framställning ej fullt övertygande, framför allt i vad densamma innehåller om en förment fara för stadgandets tillämpning å en från läkarhåll bedriven allmännyttig upplysningsverksamhet rörande personlig profylax mot könssjukdomar. Å andra sidan förmenar fakulteten stadgandet vara av en viss nytta, särskilt till förebyggande av preventivmedels kringförande till försäljning. Fakulteten kan därför ej obetingat förorda vidtagande av åtgärder i det syfte, riksdagsskrivelsen anger.

För det fall emellertid här ifrågavarande stadgande skall bli föremål för ändring, avseende utvidgad möjlighet för spridning av preventivmedel, bör enligt fakultetens åsikt försäljningen av desamma förbehållas apoteken. Endast därigenom torde den kontroll över försäljningen, som synes erforderlig, kunna på verksamt sätt anordnas.»

Professorn *Sommarin* anförde:

»Majoritetens yttrande kan jag ansluta mig till, endast i vad det avser preventivmedels kringförande till försäljning.

Däremot finner jag den däri förordade ensamförsäljningsrätten för apoteken böra göras beroende av utredning, varvid eventuella faror böra beaktas av en möjligen försvarad öppen tillgång till preventivmedlen.

Med hänsyn till de viktiga ekonomiska och sociala problem, som sammanhånga med den naturliga folkökningens avtagande, torde en omarbetning eller upphävandet av 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen vara av underordnad betydelse. Utan att dessa problem indragas i debatten, finner jag därför skäligt tillstyrka ändring av ifrågavarande lagrum, vilken medicinska fakulteten funnit högst angelägen.»

Professorn *Bergman* yttrade:

»Under instämmande i huvudsak uti vad medicinska fakulteten i sitt yttrande anfört anser jag den synpunkt särskilt böra framhållas, att, därest ifrågavarande upplysningsverksamhet kommer att fritt bedrivas av krafter utan varje kontroll över deras medicinska kompetens eller ens moraliska kvalifikationer, den samhällseliga anständigheten måste påfordra, att anbefallda preventiva medel åtminstone icke tillhandahållas genom kringförande i anslutning till föredrag eller eljest på sådant sätt, att föredraget kan anses utgöra en affärsreklam.»

Professorn *Ernberg* anförde:

»På grund av den korta tid, som stått till buds för ärendets behandling, anför jag blott att första lagutskottets ifrågavarande utlåtande och medicinska fakultetens yttrande synas mig giva vid handen, att avfattningen av Str. L. 18: 13 st. 2 icke är tillfredsställande; i vad lagrummet åsyftar att förebygga preventiva medels försäljning under kringförande anser jag det emellertid vara till gagn.»

Karolinska institutets lärarkollegium:

»Såvitt lärarkollegiet kan finna, åsyfta icke bestämmelserna i 18 kap. 13 § 2 mom. att lägga hinder i vägen vare sig för yttrandefrihet i vetenskapliga arbeten eller för vetenskapligt grundad upplysningsverksamhet i samhällets intresse. Då emellertid lagbestämmelsen i nuvarande avfattning icke synes vara otvetydig i berörda avseende och kan, som professoren Almkvist i ett lärarkollegiets utlåtande bilagt yttrande å sid. 8 framhåller, sägas hava åstadkommit ett visst osäkerhetstillstånd i en för folkhälsan synnerligen viktig angelägenhet, anser lärarkollegiet det vara önskvärt, att lagbestämmelsen i fråga erhåller den ordalydelse, som ur berörda synpunkt kan anses erforderlig.

Beträffande frågan om tillsaluhållande av de föremål, som i lagparagrafen åsyftas, vill lärarkollegiet, under hänvisning till vad professoren Almkvist i sitt uttalande å sid. 10 och 11 härom anfört, framhålla, att det ur synpunkten av de smittsamma könssjukdomarnas bekämpande måste anses önskvärt, såväl att härför tjänliga medel offentligen få — såsom lagen ock medgiver — tillhandahållas allmänheten, som ock att icke tjänliga eller skadliga sådana medel icke få salubjudas. Det sätt, på vilket sistnämnda önskemål bäst kan förverkligas, synes lärarkollegiet böra närmare utredas, därvid särskilt torde undersökas, huruvida denna handel bör förläggas till apoteken ev. med föreskrift att endast sådana föremål av här ifrågavarande slag må å apoteken saluhållas, som blivit av Medicinalstyrelsen godkända.

Slutligen anser lärarkollegiet det varav av stor vikt, att jämväl den frågan vinner beaktande, att åtskilliga av de föremål, som i 18 kap. 13 § 2 mom. avses, kunna finna användning dels för ett havandeskaps förebyggande dels för avbrytande av ett inträtt sådant. Vissa här åsyftade föremål nyttjas i stor utsträckning i sistberörda syfte, alltså för åstadkommande av fosterfördrivning.

Samtliga hithörande frågor erfordra en både allsidig och ingående utredning. Lärarkollegiet anser fördenskull önskvärt, att den av riksdagen beslutade utredningen överlåtes åt särskilda sakkunniga, bland vilka icke blott den juridiska erfarenheten utan även den medicinska sakkunskapen är företrädd.»

Kanslern för rikets universitet fann i likhet med Karolinska institutets lärarkollegium ytterligare utredning i de av lärarkollegiet angivna hänseenden erforderlig samt hemställde, att Kungl. Maj:t måtte låta genom lämpliga sakkunniga personer verkställa en sådan ytterligare utredning.

Svenska läkaresällskapets sektion för syfilisforskning tillstyrkte den av riksdagen begärda utredningen.

Kungl. Maj:t
den 11 dec.
1925.

Sedan ärendet varit föremål för ytterligare utredning inom justitiedepartementet, anmäldes detsamma den 11 december 1925 i statsråd av dåvarande chefen för justitiedepartementet, statsrådet *Nothin*. Denne anmärkte därvid, att vid preventivlagens tillkomst jämförelsevis litet avseende fästes vid möjligheten att genom vissa preventivmedel hindra överförandet av könssjukdomar. Rörande sistnämnda fråga hade delade meningar då rätt även bland de medicinskt sakkunniga. Emellertid hade under den efter lagens tillkomst förflutna tiden och särskilt under världskriget nya och synnerligen viktiga erfarenheter vunnits om den personliga profylaxens utomordentliga betydelse för bekämpandet av könssjukdomarna. Dessa erfarenheter hade lett därtill, att bland de på förevarande område speciellt sakkunniga läkarna f. n. torde råda en praktiskt taget enhällig uppfattning om vikten av att de profylaktiska metoderna och däribland även användandet av vissa mekaniskt verkande medel komme till vidgad användning. Frågan om den ståndpunkt, som det allmänna borde intaga till begagnandet av medel av sistnämnda slag, kunde sålunda sägas hava efter preventivlagens antagande kommit i ett väsentligt nytt läge. Till belysande av vad sålunda anförts återgav departementschefen till protokollet några uttalanden av in- och utländska fackmän, vilka uttalanden huvudsakligen hade avseende på de mekaniskt verkande medlen.

Departementschefen anförde vidare bland annat:

»Av utredningen i ärendet framgår, att vissa *kemiskt verkande*, profylaktiska medel med fördel begagnas för att oskadliggöra smittämnen, sedan de överförts; inom armén och marinen har, såsom i det föregående berörts, ett ordnat system för beredande av sådan profylaktisk behandling redan blivit infört. Men av de i ärendet hörda myndigheternas uttalanden och utredningen i övrigt framgår tillika, att man på sakkunnigt håll såväl inom som utom vårt land med stöd av under senare år vunna erfarenheter tillmåter vissa *mekaniskt verkande* medel en måhända ännu större betydelse för bekämpandet av de venericke sjukdomarna. Några bestämda slutsatser torde visserligen icke, såsom från en del håll gjorts gällande, kunna dragas av den omständigheten, att dessa sjukdomars frekvens nått sin hittills högsta stegring under de år, då tillgången här i landet på preventivföremål enligt uppgift varit mycket knapp; även andra omständigheter torde i detta hänseende hava bidragit till sjukdomsfallens ökande. Men inför den numera konstaterade, praktiskt taget fullständiga enigheten bland specialisterna på förevarande område om dessa föremåls värde i profylaktiskt avseende och med hänsyn jämväl till den uppfattning, som kommit till uttryck vid den i det föregående omförmälda konferensen med ett antal läkare, kan bibehållandet i oförändrat skick av den ifrågasvarande straffbestämmelsen, vilken tillkom på en tidpunkt, då den numera vunna erfarenheten om dessa medels värde för bekämpande av könssjukdomarna icke förelåg, enligt min mening icke anses försvarligt, om ej andra synnerligen vägande skäl tala därför.

I sådant hänseende gjordes vid lagens tillkomst gällande, att en utsträckt användning av preventivmedel skulle medföra minskad nativitet. Att nativiteten, trots lagbestämmelsens tillvaro, är stadd i en nästan oavbruten minskning, framgår av — — — — statistiken. Några slutsatser beträffande in-

flytandet på nativiteten av begagnandet av preventivmedel torde icke kunna dragas. Antagligt är emellertid, att förevarande lagbud icke utövat något nämnvärt inflytande på födelsernas antal. Såsom medicinska fakulteten i Lund framhållit, torde nämligen havandeskap i det ojämförligt största antalet fall förebyggas genom åtgärder, vilka icke nödvändiggöra användning av föremål, som avses i förevarande lagrum. Härtill kommer, på sätt från medicinskt håll såväl inom som utom riksdagen betonats, att vissa mekaniskt verkande preventivföremåls förmåga att lämna ett effektivt skydd mot bl. a. gonorrhé — vilken sjukdom i stor omfattning medför sterilitet hos såväl män som kvinnor — är ägnad att verka befrämjande på nativiteten inom äkten-skapen. Det torde sålunda vara tydligt, att hänsynen till nativiteten icke kan med fog anföras såsom argument för ett stadgande mot en vederhäftig propa-ganda för användande av preventivföremål såsom skydd mot könssjukdomar.

Mot en dylik propaganda hava vidare framförts betänkligheter från mora-lisk synpunkt. Man har gjort gällande, att detta ämnes offentliga behand-ling skulle vara ägnad att undergräva den sexuella moralen och bidra till sedeslöshetens befrämjande samt att undervisning om den personliga profy-laxen skulle motverka den etiskt betonade upplysning beträffande könslivet och de veneriska sjukdomarnas betydelse, vilken från det allmännas sida borde bibringas ungdomen.

I avseende härå må framhållas, att missförhållandena på det sexuella områ-det nära sammanhånga med vissa ekonomiska och sociala spörsmål, vilkas lös-ning torde höra till de mest invecklade samhällsproblemen. Bland dessa må i främsta rummet framhållas omöjligheten för många män, särskilt i städerna, att bilda familj under de år, då sexualdriften gör sig starkast gällande. Det lärer på detta liksom på andra områden vara nödvändigt att taga hänsyn till förhållandena sådana de *äro*, icke sådana man anser, att de *borde* vara. Så länge alltså flera samverkande orsaker så att säga driva till lösa könsförbin-delser, synes det innebära en icke ringa överdrift att tro, att fruktan för köns-umgängets följder skulle i någon avsevärd omfattning avhålla därifrån eller att en vidgad kännedom om den personliga profylaxen skulle i någon bety-dande utsträckning locka till osedlighet. I riktig känsla härav hava ock stats-makterna genom 1918 års lagstiftning stadgat, att kunskap skall spridas 'om medel, som stå till buds för att hindra smittans överförande', varjämte anord-ningar vidtagits för att en stor del av den manliga ungdomen — vid armén och marinen — skall underkastas profylaktisk behandling, då möjlighet före-ligger att smitta överförs. Men utan tvivel skulle det innebära en märklig inkonsekvens från statsmakternas sida att, då det gäller att realisera lagens påbud om upplysningsverksamhet beträffande den personliga profylaxen, av moraliska skäl vidmakthålla förbudet mot upplysning rörande vissa preven-tivmedel, vilka skilja sig från de av strafflagen tolererade och för arméns och marinens ungdom påbjudna — kemiskt verkande — profylaktiska medlen allenast därutinnan, att de komma till begagnande vid könsungänget och hava en mekanisk verkan. Det lärer icke med fog kunna göras gällande, att en allmän upplysningsverksamhet rörande angelägenheten av att den, som utsät-ter sig för smittfara, begagnar det senare slaget av profylaktiska medel skulle vara mera undergrävande för sedligheten än en motsvarande upplysningsverk-samhet beträffande de förra — kemiskt verkande — medlen.

Även om det emellertid finge antagas, att en vidgad kännedom om den per-sonliga profylaxen — av ena eller andra slaget — skulle föranleda en eller annan, som av fruktan för följderna av utomäktenskapliga könsförbindelser avhållit sig från sådana, att knyta dylika förbindelser, så måste dock mot den-na eventuella följd av upplysningsverksamheten vägas den oerhörda betydelsen för samhället av en allmän användning i det utomäktenskapliga könsungänget

av profylaktiska medel av ena eller andra slaget. Könssjukdomarnas verkningar äro så fruktansvärda, ej blott för dem, som i första hand ådraga sig densamma, utan också för de anhöriga, som utan egen skuld drabbas av smitta, liksom för samhället, att det måste anses vara en plikt för detta och en handling av självbevarelsedrift att möjliggöra en allmän kännedom om den personliga profylaxen. Då de båda arterna av densamma på ett nödvändigt sätt komplettera varandra, är det för mig fullt tydligt, att allmän upplysning bör möjliggöras även beträffande de mekaniskt verkande medlen.»

Beträffande frågan, huruvida den s. k. preventivlagen förhindrar en vederhäftig och även till formen värdig upplysningsverksamhet rörande de mekaniskt verkande preventivmedlen yttrade departementschefen:

»I detta hänseende hava under den diskussion, som föregick nämnda lags antagande och i all synnerhet under de senaste åren ganska vitt skilda uppfattningar gjort sig gällande. Till belysning härav skall jag tillåta mig att återgiva uttalanden av tvenne kriminalister.

Den ene av dessa, professor *Thyrén*, yttrade i riksdagen under debatten om förslaget till förevarande lagbestämmelse:

'Huru bestämmelsen bör tolkas i praktiken, skall jag förtydliga med ett exempel. I en i dessa dagar mycket omtalad, av två kvinnliga Stockholmsläkare utgiven bok behandlas bland mycket annat också frågan om de preventiva medlen. Om man nu klipper ut de två à tre sidor, som handla om denna sak — — — — och säljer dessa papperslappar för t. ex. 15 eller 10 öre och bjuder ut dem överallt, på gator o. s. v., då skulle detta möjligen kunna anses innebära en *allmän* fara för andras förförelse till otukt. Men om jag ger ut boken, däri detta parti ingår såsom ett naturligt led i framställningen i dess helhet, så vore det ett fullkomligt missförstånd att under sådana omständigheter uppfatta detta såsom innebärande en allmän fara för andras förförelse till otukt. Ty den omständigheten, att det kan vara möjligt, att boken kan komma i orätta händer och på grund därav föranleda till otukt, kan icke sägas innebära någon allmän fara för andras förförelse till otukt.'

Den andra av de åsyftade straffrättsspecialisterna, professor *Stjernberg*, har i sin år 1922 utgivna *Kommentar till strafflagen kap. 17—18* beträffande ifrågavarande straffbestämmelse anført:

'Med kravet på 'allmän fara' för andras förförelse avses icke blott att utsluta sådana fall, då allenast någon eller några individer genom gärningen utsättes för dylik fara, utan att över huvud inskränka det straffbara området till en sådan påverkan, som på grund av de omständigheter, under vilka den äger rum, objektivt sett framstår såsom ett led i en propaganda för ett mera allmänt nyttjande av dylika medel. Gärningen behöver emellertid ej ha skett offentligen. Även ett föredrag i ett slutet sällskap kan därför mycket väl höra hit. Å andra sidan är offentlighet hos gärningen icke tillräcklig för straffs inträde. Ett meddelande av anvisning om sättet för dylika föremåls användning i en vetenskaplig föreläsning hör t. ex. ej hit, såvida ej densamma innefattat en propaganda för deras mera allmänna användning. Däremot föreligger givet en dylik fara, därest sådan anvisning meddelas i en för spridning bland allmänheten avsedd populärvetenskaplig skrift, även om syftet därmed egentligen är att främja den sexuella hygienens.'

Vidare må erinras om *första lagutskottets* i det föregående återgivna uttalande, att jämväl en värdig, från allt osedligt syfte fri framställning, varigenom mekaniskt verkande preventivföremål rekommenderas eller anvisning meddelas om sättet för deras begagnande, måhända icke torde under alla förhållanden kunna undgå att enligt ifrågavarande lagrum drabbas av ansvar.

Till belysning av uppfattningen angående det ifrågavarande lagrummets innebörd må vidare framhållas följande. *Dermatologiska sällskapet* i Stockholm ingav för några år sedan till medicinalstyrelsen för granskning ett förslag till flygblad om de smittsamma könssjukdomarna, för vilket flygblad sällskapet hade begärt bidrag av statsmedel. I det ingivna förslaget hette det bl. a.:

'Trohet i könsförbindelser är såväl för den enskilde som för samhället av största betydelse i kampen mot de veneriska sjukdomarna. Var och en bör behärska sin könsdrift så, att yttringar därav aldrig framträda tanklöst eller ansvarslöst. En sådan självbehärskning understödes verksamt genom ett nyktert levnadssätt. Otaliga äro de personer, som tillskriva sin olycka ett tillfälligt alkoholbruk, vilket övat deras eljest vaksamma självkontroll. Rättast och klokast är att ej utsätta sig för att bli smittad! Utsätter sig någon likväl genom konsumgånge för risken att bli smittad, kan dock mycket göras för att minska faran, även om intet fullt säkert medel därför gives. Användandet av s. k. skyddsmedel (kondong) kan sålunda oftast skydda mot överförande av smitta.'

Vid förslaget's granskning i medicinalstyrelsen uteslöts emellertid den sista punkten. Det ansågs uppenbarligen tveksamt, huruvida den vore förenlig med preventivlagen. Ehuru den föreslagna upplysningen beträffande skyddsmedel, såsom av det föregående framgår, förekom i sammanhang med ett tydligt angivande av att dylika medel ej bereda något fullt tillförlitligt skydd, och förslaget i övrigt ingalunda saknade etisk betoning, blev det sålunda icke möjligt för sällskapet att få meddela den ifrågavarande, ur profylaktisk synpunkt betydelsefulla upplysningen.

Medicinalstyrelsen har också i sitt utlåtande med beklagande framhållit, att lagens formulering är sådan, att en viss grad av tveksamhet kan råda, huruvida icke den, som fullt lojalt och i bästa avsikt verkar för spridandet av dylik kunskap, under vissa förhållanden kan bli åtalad och måhända även dömd därför. Även av flera av de i övrigt i ärendet avgivna utlåtandena framgår — och ytterligare bekräftelse härå har vunnits vid en av mig anordnad konferens med ett antal läkare — att på läkarhåll så stor tvekan om lagligheten av en allmän upplysningsverksamhet beträffande preventivföremåls användande råder, att en sådan upplysningsverksamhet icke har utsikt att komma till stånd, med mindre ändring av ifrågavarande lagrum sker. Det torde vara ganska förklarligt, att våra läkare ansett sig böra undvika varje åtgärd, som kan uppfattas såsom stridande mot gällande lag.

Den föregående utredningen giver enligt min uppfattning vid handen, att förevarande straffbestämmelse bör undergå sådan ändring, att det tydligt framgår, att en allvarlig och även till formen oantastlig framställning i förevarande ämne icke drabbas av ansvar.»

På hemställan av departementschefen beslöt Kungl. Maj:t berörda den 11 december 1925 inhämta lagrådets yttrande över ett inom justitiedepartementet upprättat förslag till lag om ändrad lydelse av 18 kap. 13 § strafflagen, enligt vilket andra momentet i lagrummet skulle erhålla följande lydelse:

1925 års lag-
ändrings-
förslag.

Där någon offentligen utställer eller förevisar föremål, som är avsett för otuktigt bruk eller till att förebygga följder av konsumgånge, eller i skrift, som han utsprider, eller eljest genom tillkännagivande för allmänheten till salu utbjuder eller själv eller genom annan till försäljning kringför dylika föremål, varde, ändå att gärningen ej är sådan, som i 1 mom. sägs, dömd efter ty där stadgas.

Förslaget avsåg alltså upphävande av bestämmelsen om straff för den som under sådana förhållanden, att allmän fara för andras förförelse därav kommer, vare sig muntligen eller genom utspridande av skrift söker förleda till användande av föremål, som i lagrummet avses, eller meddelar anvisning om sättet för deras användande. Efter en dylik ändring skulle gärningar av nyss angiven art bliva straffbara endast under de i paragrafens första moment stadgade förutsättningar d. v. s., beträffande utspridande av skrift, därest denna sårar tukt och sedlighet, samt i fråga om annan gärning, därest den »sårar tukt och sedlighet, så att allmän förargelse eller fara för andras förförelse därav kommer».

Lagrådet den
10 maj 1926.

Lagrådet avgav utlåtande över förslaget den 10 maj 1926 och yttrade därvid:

»Vid behandlingen av 1910 års förslag till ändrad lydelse av 18 kap. 13 § strafflagen framställdes mot dess antagande starka principiella betänkligheter. Dessa betänkligheter fingo emellertid vika för det praktiska behov av ytterligare lagstadganden å förevarande område, som ansågs böra tillgodoses. Då det nu ifrågasattes att delvis upphäva de sålunda tillkomna bestämmelserna, synes emellertid läget i viss mån vara ett annat. Även för den, som delar ovan antydda principiella betänkligheter och således icke skulle varit benägen att medverka till tillkomsten av dessa bestämmelser, lär det ej därför vara självfallet, att stadgandena, då de nu finnas i lagen, böra därur avföras. Bortsett från att ett dylikt växlande av ståndpunkt under loppet av en kortare tid inom lagstiftningen och särskilt å strafflagens område i regel måste verka ogynnsamt å den allmänna rättsuppfattningen, torde praktiskt sett ett upphävande i förevarande fall av de givna bestämmelserna kunna befaras icke helt återföra förhållandena i det läge, som förevar vid bestämmelsernas antagande. Det huvudsakliga motivet för lagändringen år 1910 var önskan att resa hinder mot den propaganda till förmån för användande av s. k. preventiva medel i anti-konceptionellt syfte, som vid nämnda tid börjat bedrivas, delvis i synnerligen stötande form. Från förslagens motståndare framställdes bland annat den invändningen, att nämnda propaganda, i den mån den borde göras till föremål för straffrättsligt ingripande, redan vore åtkomlig såsom sårande tukt och sedlighet och därmed hemfallen under 18 kap. 13 § strafflagen enligt dess dåvarande lydelse, motsvarande nuvarande första momentet av paragrafen. Såsom departementschefen erinrat, har också fall förekommit, då sådan propaganda bestraffats med tillämpning av nämnda lagstadgande. Skulle nu andra momentet i den del, varom nu är fråga, upphävas, skulle därav lätt kunna tänkas uppkomma den föreställningen att lagstiftaren ansett dylikt förfarande icke utom i flagranta fall innebära en sedlighetssårande gärning. Särskilt torde en sådan uppfattning kunna befaras vinna insteg hos allmänheten, något som säkerligen skulle leda till ett förnyande i ohöljda former av ovan angivna propaganda, vilken under senare år synes hava varit i viss mån stävjad. Att detta icke skulle vara önskvärt och ej heller överensstamma med det nu framställda förslagens syfte, synes uppenbart. Vad som härvidlag bör tillmätas avgörande betydelse torde dock icke så mycket vara faran för nativitetens nedgång som fastmera risken för en ökad osedlighet, särskilt bland ungdomen, hos vilken en föreställning om det ofarliga och betydelselösa i fria och tillfälliga könsförbindelser därigenom lätt kunde vinna större insteg.

Till förmån för den nu föreslagna lagändringen har särskilt åberopats den ställning statsmakterna intagit till frågan om den personliga profylaxen mot könssjukdomar, i det att i 27 § andra stycket av den år 1918 tillkomna lagen angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar intagits stadgande där-

om, att Konungen äger förordna om erforderliga åtgärder för att bland allmänheten sprida kunskap bland annat om medel, som stå till buds för att hindra överförande av venerisk smitta.

Den upplysningsverksamhet, som i detta avseende kommit till stånd, har hittills endast omfattat de desinfekterande medlen. De mekaniskt verkande preventivmedlen hava däremot vid denna upplysningsverksamhet lämnats å sido närmast till följd av tvekan å läkarhåll, då det nämligen ansetts ovisst, huruvida spridande av kännedom om dessa medel kunde stå överens med föreskrifterna i preventivlagen. Det göres nu gällande, att då sistnämnda medel särskilt med hänsyn till den erfarenhet, som vunnits i utlandet under världskriget, av fackmännen å området numera allmänt anses såsom det säkraste och mest verksamma skyddsmedlet mot de smittsamma könssjukdomarna, preventivlagen icke vidare bör få stå hindrande i vägen för allmänhetens upplysning även rörande dylika medel. Det praktiska syftet med nu föreliggande lagförslag kan också sägas vara att bereda säkerhet för att icke en sålunda utsträckt upplysningsverksamhet skulle komma att hemfalla under preventivlagens straffbestämmelse.

Frågan om behövligheten att för omförmälda ändamål vidtaga den nu föreslagna lagändringen är beroende av, huruvida, såsom understundom gjorts gällande, varje till allmänheten riktad upplysningsverksamhet i berörda hänseende måste anses vara av beskaffenhet att åstadkomma 'allmän fara för andras förförelse'.

Redan vid preventivlagens tillkomst framhölls av dåvarande departementschefen, att med den slutligen valda avfattningen åsyftats att förebygga, att det i lagen stadgade förbudet skulle komma att drabba sådana framställningar rörande de preventiva medlen, som kunde betecknas såsom fullt legitima; i den offentliga undervisningen vid de medicinska läroverken borde hithörande frågor fortfarande få behandlas, och även för andra fall vore måhända ett ovillkorligt förbud mot varje offentlig framställning rörande de preventiva medlen ej alltid på sin plats. Det krävdes endast, att hithörande ämnen icke behandlades på sådant sätt, att allmän fara för andras förförelse därav uppkomme. I enahanda riktning uttalade sig jämväl lagutskottet vid 1910 års riksdag.

Av de myndigheter, som hörts över riksdagsskrivelsen den 7 mars 1923, har medicinalstyrelsen i förevarande fråga uttalat, att man svårligen kunde i propositionen till 1910 års riksdag, i utskottsutlåtanden eller riksdagsdebatter finna någon avsikt att genom preventivlagen lägga hinder i vägen vare sig för den medicinska undervisningen i ämnet eller för det allmänna upplysningsarbetet beträffande könssjukdomarnas smittfarlighet och sätten att förekomma smittöverföring genom könsumgänge. Medicinska fakulteten i Uppsala har förklarat sig icke finna preventivlagen i dess nuvarande avfattning lägga hinder i vägen för en auktoritativ upplysningsverksamhet i fråga om könssjukdomarna och medlen för dessas bekämpande, däri inbegripna sådana medel som jämväl kunna hava antikonceptionell verkan. Liknande uttalanden hava gjorts av juridiska fakulteten i Uppsala, majoriteten inom juridiska fakulteten i Lund samt Karolinska institutets lärarkollegium. Då i vissa av dessa yttranden i allt fall förordats en ändring av preventivlagen har detta skett utslutande ur synpunkten av det önskvärda däri, att den å vissa håll förefintliga, om ock i sak ogrundade tvekan rörande lagens rätta tolkning måtte helt undanröjas.

I det medicinalstyrelsens utlåtande bilagda yttrandet av dåvarande medlemmen av styrelsens vetenskapliga råd hovrättsrådet Anders Renström anförde denne i förevarande ämne bland annat: Därest efter vederbörandes prövning av alla på frågan inverkande omständigheter skulle befinnas önskvärt, att det upplysningsarbete, som i 1918 års lag åsyftades, jämväl i större eller mindre utsträckning komme att omfatta de mekaniskt verkande skyddsmedlen mot

smitta, syntes det på goda grunder kunna antagas, att en upplysningsverksamhet av den auktoritativa art, varom här vore fråga, skulle kunna så anordnas, att den ej behöfde medföra allmän fara för andras förförelse. I den mån upplysningsarbetet komme att baseras å föreläsningsverksamhet, komme ju dessa föreläsningar, vartill naturligtvis endast vuxna personer finge tillträde, att hållas av fullt kompetenta och i sin verksamhet av staten kontrollerade personer; och då huvudvikten helt naturligt skulle läggas å undervisningen om könssjukdomarnas natur, deras svårtade följder och stora smittfarlighet, skulle en dylik verksamhet knappast kunna befaras bliva ägnad att befördra sedeslöshet. Vad beträffade eventuella skrifter och flygblad kunde väl även distributionen av dessa anordnas så, att möjligaste garanti vunnes mot att desamma bleve tillgängliga för en alltför omogen och okritisk publik. Vare sig upplysningsarbetet emellertid bedreves muntligt eller genom spridande av skrifter, vore det uppenbarligen av synnerlig vikt, att undervisningen vad innehållet beträffade toge största hänsyn till särskilda lokala förhållanden. Behovet av ingående kunskap om skyddsmedel mot smitta av könssjukdomar vore ju icke tillnärmelsevis detsamma för landsbygden som för orter med talrik och i bostads-hänseende sammanträngd befolkning, där frekvensen av könssjukdomar vore ojämförligt större. Att dessa och liknande synpunkter bleve av vederbörande vid upplysningsarbetets ordnande fullt beaktade, vore ju själfallet. Det måste därför antagas, att upplysningsverksamhet i all den utsträckning, som efter vederbörandes beprövande kunde finnas önskvärd för vinnande av det i 27 § av oförmälda lag åsyftade ändamål, skulle kunna bedrivas utan att råka i konflikt med bestämmelserna i 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen.»

Lagrådet yttrade vidare:

»Den uppfattning rörande preventivlagens ställning i förhållande till en å förevarande område önskvärd upplysningsverksamhet, som i Renströms yttrande kommit till uttryck, delas av lagrådet. En upplysningsverksamhet — omfattande jämväl de mekaniskt verkande preventivmedlens betydelse i profylaktiskt avseende — vilken i allvarlig och värdig form och med beaktande av de i Renströms yttrande samt i sistberörda betänkande och utlåtande angivna synpunkterna från auktoritativt håll kommer till stånd uteslutande i syfte att förebygga utbredande av könssjukdomar, lärer icke kunna anses medföra någon 'allmän fara för andras förförelse' och således icke heller komma i strid med preventivlagen. Med hänsyn till denna lagrådets åsikt och då å andra sidan den föreslagna lagändringen, såsom lämnande fältet öppet även för en icke auktoritativ och måhända till syfte och form tvivelaktig upplysningsverksamhet å ifrågasatt område, i enlighet med vad redan ovan framhållits, kan befaras medföra risk för sedeslöshetens befrämjande särskilt bland ungdomen, anser sig lagrådet böra avstyrka vidtagande av nämnda lagändring.

I det föregående hava endast berörts två förefintliga möjligheter: bibehållande av preventivlagen oförändrad och den lösning av frågan, som innefattas i det remitterade förslaget. Även en tredje möjlighet har ju under förarbetena ifrågasatts, nämligen en sådan omformulering av preventivlagens bestämmelser, att därigenom från lagens tillämplighet uttryckligen undantoges den enligt 27 § i 1918 års lag anordnade, av staten kontrollerade upplysningsverksamheten. Lagrådet har tagit även denna möjlighet under öfvervägande men funnit hinder ur lagteknisk synpunkt möta för en omformulering i dylik riktning.»

Innan detta ärende slutligen prövats av Kungl. Maj:t, hemställde vid 1927 års riksdag herrarna *Nothin* och *Sandler* i motionen nr 1 i första kammaren samt herr *Engberg* i motionen nr 6 i andra kammaren, att riksdagen ville för sin

del antaga det ovan omförmälda inom justitiedepartementet utarbetade förslaget till lag om ändrad lydelse av 18 kap. 13 § strafflagen.

I utlåtande, nr 26, i anledning av motionerna framhöll första lagutskottet till en början, att de erinringar, som lagrådet framställt mot lagförslaget, icke blivit av Kungl. Maj:t prövade samt att Kungl. Maj:t icke tagit slutlig ställning till riksdagens skrivelse den 7 mars 1923. Vidare anförde utskottet, att syftet med det nu motionsvis framförda lagförslaget angåves vara att bereda säkerhet för att en allvarlig och även till formen oantastlig upplysningsverksamhet rörande vissa mekaniskt verkande preventivföremåls betydelse såsom profylaktiskt medel mot de smittsamma könssjukdomarna icke skulle falla under preventivlagens straffhot samt att rörande lämpligheten att ur denna synpunkt vidtaga ändring i preventivlagen såväl år 1922 som år 1923 yppat sig olika meningar inom utskottet vid behandlingen av förutnämnda motioner i ämnet. Sedan redogörelse lämnats för det huvudsakliga innehållet i utskottets utlåtanden under nämnda år samt för vad som anförts i den ovan särskilt berörda reservationen, anförde utskottet:

»Den i omförmälda reservation intagna ståndpunkten till ifrågavarande spörsmål har vunnit stöd genom lagrådets nu senast avgivna yttrande, däri lagrådet, efter en undersökning rörande preventivlagens ställning till upplysningsverksamheten å förevarande område, uttalar, att en upplysningsverksamhet — omfattande jämväl de mekaniskt verkande preventivmedlens betydelse i profylaktiskt avseende — vilken i allvarlig och värdig form och med beaktande av vissa närmare angivna synpunkter från auktoritativt håll kommer till stånd utslutande i syfte att förebygga utbredande av könssjukdomar, icke läser kunna anses medföra någon 'allmän fara för andras förförelse' och således icke heller komma i strid med preventivlagen, men att å andra sidan den föreslagna lagändringen, såsom lämnande fältet öppet även för en icke auktoritativ och måhända till syfte och form tvivelaktig upplysningsverksamhet å ifrågavarande område, kan befaras medföra risk för sedeslöshetens befrämjande särskilt bland ungdomen.»

På grund av vad sålunda mot bifall till motionerna förekommit, hemställde utskottet, att motionerna icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utskottets utlåtande var fogad en reservation av utskottets ordförande, som med instämmande av sex ledamöter anförde:

»Den del av preventivlagen, som nu föreslås till upphävande, utgör enligt min åsikt ett hinder mot den av 1918 års lagstiftare såsom önskvärd betecknade upplysningsverksamheten angående medlen att förebygga spridandet av smittsamma könssjukdomar. Att dessa farhågor icke äro ogrundade visas av utredningen i ärendet.

Nu framlagda lagförslag, vilket utarbetats med föranledande av riksdagens skrivelse i ämnet, synes på ett tillfredsställande sätt lösa ifrågavarande ömtåliga spörsmål att å 18 kap. 13 § strafflagen giva en lydelse, som så långt möjligt är förhindrar en ansvarslös propaganda utan att, såsom den nuvarande under trycket av en tillfällig känslöstämning tillkomna lagen, verka hämmande på en nödig och nyttig upplysningsverksamhet, vilken de lagstiftande myndigheterna velat främja.

Jag får alltså hemställa, att förevarande motioner måtte av riksdagen bifallas.»

Första kammaren biföll med 49 röster mot 36 utskottets hemställan, var-
emot andra kammaren med 105 röster mot 98 med avslag å utskottets hem-
ställan biföll reservationen.

Kungl. Maj:t
den 7 dec.
1928.

Den 7 december 1928 beslöt Kungl. Maj:t, att riksdagens förut omförmälda skrivelse den 7 mars 1923 i anledning av herr Engbergs motion om upphävande eller omarbetning av 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen icke skulle till vidare åtgärd föränleda.

1929 års
riksdag.

Vid 1929 års riksdag hemställdes i två likalydande motioner, nr 102 i första kammaren av fröken *Hesselgren* och nr 202 i andra kammaren av fru *Nordlgren* och fru *Östlund*, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära, att Kungl. Maj:t snarast möjligt måtte vidtaga erforderliga åtgärder för att bringa den i ovan-nämnda 1921 års kommittébetänkande föreslagna planen till utförande i vad avsåge undervisnings- och upplysningsverksamhet i sexuella frågor. Berörda motioner, vilka behandlades av tillfälliga utskott, blevo av riksdagen avslagna.

I motiveringen till nyssnämnda motioner hade motionärerna framhållit, att samhällets arbete för folkhälsan skedde förutom genom undervisnings- och upplysningsverksamhet jämväl genom lagstiftning. Flera lagar, som berörde folkhälsan, hade också under senare år av riksdagen behandlats, och å andra hithörande områden påginge utredning för ny eller reformerad lagstiftning. Ytterligare tvenne hithörande områden syntes emellertid vara i tvingande behov av en allsidig och fördomsfri prövning för utrönande i vad mån nu gällande lagstiftning på dessa områden vore den bästa möjliga till folkhälsans främjande, nämligen preventivlagen och lagbestämmelserna om fosterfördrivning. Under hänvisning till denna motivering hemställde motionärerna ytterligare, i särskilda motioner, nr 103 i första kammaren och nr 203 i andra kammaren, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville i folkhälsans intresse föranstalta en förutsättningslös och allsidig utredning i vad mån en revision av strafflagens kap. 18 § 13 samt kap. 14 §§ 26 och 27 kunde anses vara av behovet påkallad samt till riksdagen inkomma med de förslag, som därav kunde föränledas.

Vid behandling av motionerna i vad desamma avsågo revision av preventivlagen framhöll första lagutskottet i utlåtande nr 16, att i anledning av riksdagens förenämnda skrivelse den 7 mars 1923 en ingående utredning i detta ämne nyligen verkställts samt att ett ändringsförslag utarbetats och granskats av lagrådet. Utskottet anförde vidare:

»Nämnda utredning avsåg i främsta rummet att undanröja det hinder, som preventivlagen möjligen kunde anses utgöra mot förverkligandet av den i 1918 års lag angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar stadgade upplysningsverksamheten rörande medel, som stå till buds för att hindra smittas överförande. I sitt utlåtande över lagförslaget har lagrådet emellertid anført, att en dylik upplysningsverksamhet under vissa närmare angivna förutsättningar icke kommer i strid med preventivlagen. Kungl. Maj:t har därefter den 7 december 1928 funnit riksdagens nyssberörda skrivelse icke skola till vidare åtgärd föränleda. Vid nu nämnda förhållanden torde någon tvekan ej längre

behöva råda därom, att utan hinder av preventivlagen en vidsträckt upplysningsverksamhet kan anordnas jämväl rörande de mekaniskt verkande preventivmedlens betydelse i kampen mot könssjukdomarna. I vad motionerna avse en ändring av preventivlagen för åstadkommande av en sådan upplysningsverksamhet, finner utskottet följaktligen någon åtgärd icke nödig. Och till den del motionerna må åsyfta ändring av preventivlagen i övrigt, synas några skäl härför icke föreligga.»

Under återopande av vad sålunda anförts hemställde utskottet, att motionerna, såvitt avsåge förevarande fråga, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Från detta beslut var utskottets ordförande, med vilken fem ledamöter instämde, av skiljaktig mening och hemställde, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville till nästkommande års riksdag framlägga proposition om den ändring i 18 kap. 13 § strafflagen, som innehölles i förenämnda, inom justitiedepartementet utarbetade lagförslag.

Riksdagen biföll emellertid vad utskottet i sitt utlåtande hemställt.

Utskottet har ansett det vara av intresse för frågans bedömande att erhålla upplysning om antalet fall, då preventivlagen under de senare åren kommit i tillämpning, ävensom rörande de därvid ådömda bestraffningarnas art. I sådant hänseende hava från Kungl. Statistiska Centralbyrån inhämtats de uppgifter, nedanstående tabell innehåller:

*Uppgifter
angående
preventiv-
lagens till-
ämpning.*

Å r	Stockholms stad			Riket i övrigt		
	Antalet sakfällda jämlikt 18: 13 st. 2 S. L.	Straffens beskaffenhet		Antalet sakfällda jämlikt 18: 13 st. 2 S. L.	Straffens beskaffenhet	
		Böter	Frihetsstraff		Böter	Frihetsstraff
1925	6	6	—	6	6	—
1926	3	3	—	7	7	—
1927	5	4	1	11	11	—
1928	3	3	—	5	5	—

Utskottet vill härtill nämna, att, enligt vad utskottet inhämtat, av alla de under åren 1926—1928 vid Stockholms Rådhusrätt sakfällda personerna ingen gjort sig skyldig till annan överträdelse av 18 kap. 13 § andra stycket strafflagen än kringförande till försäljning av preventivmedel.

Till belysande av den ställning utländsk lagstiftning intager till ifrågasvarande spørsmål vill utskottet här återgiva vissa utländska strafflagsbestämmelser angående preventivmedel och förslag till sådana bestämmelser:

*Utländska
straffbe-
stämmelser.*

Norge.

Strafflagen den 22 maj 1902, § 377:

Den, som offentligt utställer eller förevisar föremål, vilkas offentliga utställande eller förevisande på grund av deras bestämmelse är anstötligt för ärbaheten, straffas med böter eller med frihetsstraff i högst 3 månader.

På samma sätt straffas den, som genom offentligt kungörande eller genom kringförande till försäljning utbjuder sådana föremål åt allmänheten, eller som offentligt uppmanar till eller lämnar anvisning vid deras begagnande.

Danmark.

Lag den 30 mars 1906 om motarbetande av offentlig osedlighet och venerisk smitta, § 3 tredje stycket:

Det är förbjudet att genom kungörande, skyltning, utsändande av beskrivningar m. m. hänvända sig till allmänheten eller okända eller obestämda personer med erbjudande om försäljning av föremål, tjänande till att förebygga följder av samlag. Överträdelse härav behandlas och straffas enligt reglerna om överträdelse av polisföreskrift.

1929 års regeringsförslag till strafflag, § 234:

Med böter straffas den, som på ett förargelseväckande sätt reklamerar för eller till försäljning utbjuder föremål, som äro tjänliga till att förebygga följder av könsumgänge.

Tyskland.

Strafflagen 1871, § 184, i dess lydelse enligt lag den 25 juni 1900 (»Lex Heinze»):

Med fängelse i högst 1 år och med böter till belopp av högst 1,000 mark eller med ettdera av dessa straff straffas den, som på platser, vilka äro tillgängliga för allmänheten, utställer föremål, som äro avsedda för otuktigt bruk, eller som för allmänheten annonserar (*ankündigt*) eller gör reklam för (*anpreis*) dylika föremål.

Jämte fängelsestraffet kan dömas till förlust av medborgerliga rättigheter ävensom vederbörandes ställande under polisuppsikt.

1927 års regeringsförslag till allmän strafflag, §§ 301 och 302:

§ 301.

Föremål till otuktigt bruk.

Den som håller till salu (*feilhält*), säljer, utdelar eller eljest sprider ett till otuktigt bruk avsett föremål eller för spridande framställer, anskaffar, upplägger (*vorrätig hält*), annonserar (*ankündigt*) eller gör reklam för (*anpreis*) dylikt föremål, eller som utställer ett sådant föremål på allmänt tillgänglig plats, straffas med fängelse intill 2 år eller böter.

§ 302.

Medel till förebyggande av könssjukdomar.

Den som på ett för sed eller anständighet kränkande sätt offentligt annonserar eller gör reklam för medel, föremål eller förfarande, som tjänar till förebyggande av könssjukdomar eller av befruktning, eller på allmänt tillgänglig plats utställer ett sådant medel eller föremål, straffas med fängelse intill 2 år eller böter.

Utskottet.

Utskottet har, såsom av ovan intagna redogörelse framgår, vid behandling av förevarande fråga under 1922 och 1923 års riksdagar intagit den ståndpunkten, att en utredning borde ske, huruvida och under vilka förutsättningar

ifrågavarande lagrum kunde upphävas eller omarbetas. Sistnämnda är biträdde också riksdagen denna utskottets ståndpunkt, varefter en utredning kom till stånd, som resulterade i förenämnda inom justitiedepartementet utarbetade lagförslag av år 1925. Den huvudsakliga grunden för den ståndpunkt, utskottet vid förenämnda tillfällen intog, var den, att det från olika håll försports tveksamhet, huruvida icke lagrummets stadgande om förbud mot att under sådana förhållanden, att allmän fara för andras förförelse därav kommer, söka förleda till användande av preventivmedel eller meddela anvisning om sättet för deras användande lade hinder i vägen jämväl för en värdig och från allt osedligt syfte fri framställning i ämnet. Även utskottet fann grundad anledning till att en sådan tvekan någon gång kunde uppstå, till men bland annat för förverkligande av den allmännyttiga upplysningsverksamhet på detta område, som förutsatts i 1918 års lag angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar.

Numera måste emellertid spørsmålet om upphävande eller förändring av preventivlagen sägas hava kommit i ett annat läge. Nyssnämnda lagförslag av år 1925 innebar just den ändringen av ifrågavarande lagrum, att de däri stadgade förbuden mot försök att förleda till användande av preventivmedel och mot meddelande av anvisning om sättet för deras användande borttagits. Vid förslagens granskning anförde emellertid lagrådet, såsom av dess ovan intagna utlåtande den 10 mars 1926 närmare framgår, att enligt lagrådets mening en upplysningsverksamhet av det slag, varom fråga var, icke stode i strid med ifrågavarande förbud i preventivlagen. Lagrådet avstyrkte förden skull den föreslagna lagändringen. Sedermera har ärendet avskrivits från vidare behandling hos Kungl. Maj:t.

Genom den prövning, som sålunda nyligen ägnats frågan om upphävande eller ändring av preventivlagen, finner utskottet de förut uttalade farhågorna, att lagens bestämmelser skulle lägga hinder i vägen för en lojal upplysningsverksamhet uti hithörande ämnen, icke längre vara berättigade. Genom lagrådets uttalande och Kungl. Maj:ts åtgärd att avskriva ärendet från vidare behandling måste tvärtom numera anses uppenbart, att den upplysningsverksamhet, vars berättigande man velat säkerställa, kan i önskvärd utsträckning äga rum utan att därigenom preventivlagens bestämmelser trädas för nära, en uppfattning som också riksdagen givit uttryck åt genom godkännandet av utskottets förlidet år avgivna utlåtande i ämnet.

Den väsentligaste av de anmärkningar, som förut framstälts mot preventivlagen, måste sålunda anses hava i stort sett förlorat sitt berättigande. Angående lagrummets bestämmelser i övrigt, nämligen om förbud mot offentligt utställande och förevisande, mot utbudande till salu för allmänheten och mot kringförande till försäljning av preventiva medel, har visserligen från vissa håll anmärkts, att desamma delvis skulle visat sig icke vara av den effektivitet som man vid lagens tillkomst hoppades på. Vid den prövning jämväl av sistberörda bestämmelsers berättigande, som företogs i samband med utarbetandet av 1925 års lagförslag, ansågs emellertid övervägande skäl tala för deras bibehållande. Ett borttagande ur lagen av något av dessa förbud skulle också,

enligt utskottets mening, lätteligen kunna medföra, att fritt spelrum ånyo lämnades vissa stötande former av affärs- och reklamverksamhet, som måhända förhindras av lagens nuvarande bestämmelser men som å andra sidan icke skulle kunna åtkommas med straff enligt första stycket i 18 kap. 13 § strafflagen.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 28 februari 1930.

På första lagutskottets vägnar:

A. ÅKERMAN.

Vid detta ärendes behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Åkerman*, greve *Spens*, *Svenson* i Eskhult, *Norling**, *Öhman*, *Julin*, *Teodor*, och *Pålsson*;

från andra kammaren: herrar *Björkman*, *Lindqvist* i Halmstad*, *Lindley*, *Olsson* i Ramsta, *Hedlund* i Östersund, *Johanson* i Huskvarna, fröken *Wellin* samt herr *Jonsson* i Risinge*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

Av herr *Åkerman*, som med instämmande av herrar *Julin*, *Teodor*, och *Lindley* anförde:

Den del av preventivlagen, som innehåller förbud att under sådana förhållanden, att allmän fara för andras förförelse därav kommer, söka förleda till användande av ifrågavarande föremål eller meddela anvisning om sättet för deras användande, utgör enligt min åsikt ett hinder mot den av 1918 års lagstiftare såsom önskvärd betecknade upplysningsverksamheten angående medlen att förebygga spridandet av smittosamma könssjukdomar. Att dessa farhågor icke äro ogrundade visas av utredningen i ärendet.

Det lagförslag, vilket på sin tid utarbetats inom justitiedepartementet med föranledande av riksdagens skrivelse i ämnet av år 1923, synes på ett tillfreds-

ställande sätt lösa ifrågavarande ömtåliga spörsmål att åt 18 kap. 13 § strafflagen giva en lydelse, som så långt möjligt är förhindrar en ansvarslös propaganda utan att, såsom den nuvarande under trycket av en tillfällig känslöstämning tillkomna lagen, verka hämmande på en nödig och nyttig upplysningsverksamhet, vilken de lagstiftande myndigheterna velat främja.

Under återopande härav får jag alltså hemställa,

att riksdagen måtte, med avslag å motionen i övrigt, för sin del antaga följande

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 18 kap. 13 § strafflagen.

Häri genom förordnas, att 18 kap. 13 § strafflagen, sådant detta lagrum lyder enligt lagen den 22 juni 1911 (nr 53 s. 4), skall i nedan angivna del erhålla följande ändrade lydelse:

Sprider — — — — kommer.

Där någon offentligen utställer eller förevisar föremål, som är avsett för otuktigt bruk eller till att förebygga följder av konsumgäns; eller i skrift, som han utsprider, eller eljest genom tillkännagivande för allmänheten till salu utbjuder eller själv eller genom annan till försäljning kringför dylika föremål; varde, ändå att gärningen ej är sådan, som i 1 mom. sägs, dömd efter ty där stadgas.
